

Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD), II/1 (2013), 311-351

TÜRKİYE COĞRAFYASINA KATKIDA BULUNAN YABANCI BİLİM ADAMLARI: E. OBST, TH. LEFEBVRE VE E. CHAPUT

Mehmet Akif CEYLAN*

Özet

Türkiye’de özellikle Osmanlı Devleti’nin son dönemi ile Cumhuriyet’in ilk yıllarında coğrafyanın gelişmesi konusunda yabancı bilim adamlarının önemli katkıları ve etkileri olmuştur. İstanbul ve Ankara üniversitelerinin coğrafya bölümlerinde yoğunlaşan çalışmalarda, çeşitli yollarla ülkemize davet edilen Alman, Fransız ve İskoç asıllı bilim adamları görev almışlardır. Bu makalede İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü’nde görev yapan Erich Obst, Théodore Lefebvre ve Ernest Chaput’un kısa akademik özgeçmişi, Türkiye coğrafyasına kurumsal, eğitim, öğretim, ders araç ve gereçleri, araştırma gezileri ve diğer katkıları ele alınmış ve ayrıca Türkiye ile ilgili yayınlarına yer verilmiştir. Böylece yabancı bilim adamlarının Türkiye’de coğrafyanın gelişmesine yaptıkları katkılar, başta dönemin kaynaklarına ve bazı arşiv belgelerine başvurularak fazla ayrıntıya inilmeden ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Coğrafyası, Darülfünun, İstanbul Üniversitesi, Erich Obst, Théodore Lefebvre, Ernest Chaput.

* Prof. Dr., Marmara Üniv. Fen-Edeb. Fak. Coğrafya Bölümü, maceylan@marmara.edu.tr

Türkiye Coğrafyasına Katkıda Bulunan Yabancı Bilim Adamları: E. Obst, Th. Lefebvre ve E. Chaput

Foreign Scholars who Contributed to Development of Geography in Turkey: E. Obst, Th. Lefebvre And E. Chaput

Abstract

Foreign scholars had significant contributions to and influences on development of geography in Turkey, particularly in the late Ottoman period and in the early years of the Republic. German, French, and Scottish scholars, who were invited to our country in a number of ways, participated in studies conducted in geography departments particularly of Istanbul and Ankara Universities. This paper provides a short biography of Erich Obst, Théodore Lefebvre and Ernest Chaput, who served in the Geography Department of Istanbul University, and their organisational, educational, instructional contributions, educational tool and material contributions, as well as explorations and other academic contributions. Their publications relating to Turkey are also covered in the paper. The paper aims to present the contributions made by foreign scholars to development of geography in Turkey with reference to the sources from the period and relevant archived documents, without going into details.

Keywords: Geography of Turkey, Darulfunun, University of Istanbul, Erich Obst, Théodore Lefebvre, Ernest Chaput.

Giriş

Yabancı bilim adamları, Türkiye coğrafyasına özellikle 19. yüzyıldan itibaren çeşitli şekillerde katkı yapmaya başlamışlardır. İki yüzyılı aşan bu uzun dönemde, Türkiye coğrafyasına katkıda bulunan yabancı bilim adamlarını, genel olarak üç gruba ayırmak ve ele almak mümkündür. Bunlardan birinci grup, ülkemizin bir yöresi, bir bölgesi veya tamamında coğrafyanın farklı konularında bilimsel çalışma ve gözlem yapanlar ve yayınlayanlardır. Nitekim Erinç, Osmanlı toprakları üzerinde Banse, Ramsay, Frech, Hoernes, Philippon, Grund ve Cvijic gibi tanınmış coğrafyacıların modern coğrafya esaslarına göre araştırmalar yaptığını ifade etmiştir.¹

İkinci grubu, Osmanlı Devleti'nin son dönemi ile Cumhuriyetin ilanından sonra ülkemize davet edilen ve üniversitelerde bölümlerin kurulması, yapılandırılması, eğitim ve öğretimin geliştirilmesinin yanı sıra coğrafyanın

1 Sırrı Erinç, **Elli Yılda Coğrafya**, Ankara 1973, s. 7.

farklı saha ve konularında bilimsel çalışmalar yaparak katkıda bulunanlardır. Üçüncü grubu teşkil edenler ise, coğrafyaya yardımcı bilimlerde çalışma yapanlardır. Haritacılar, jeologlar, meteorologlar, botanikçiler, arkeologlar, su ürünleri, orman ve ziraat mühendisleri ile MTA gibi resmi kurumlarda çalışan birçok bilim adamı bu grupta yer alır. Türkiye’de modern coğrafyanın gelişmesi bakımından kuşkusuz bu grupların hepsinin katkıları son derece önem arz eder.

Yukarıda yapılan gruplandırmaya göre, makalenin konusu, ikinci grubu, yani üniversitelerde, bölümlerin kurulması, yapılandırılması, eğitim ve öğretimin geliştirilmesi ile çeşitli bilimsel çalışmalar yaparak Türkiye’de coğrafyanın gelişmesine katkıda bulunanları kapsamaktadır. Elbette üniversitelerde akademik düzeyde modern coğrafyanın kurulması ve geliştirilmesi bağlamında bu gruba dâhil edilen bilim adamlarının katkılarının çok daha önemli olduğu söylenebilir. Çünkü bu bilim adamlarının ülkemizde görev yaptıkları yıllar, Türkiye’de coğrafyanın gelişimi konusunda yapılan sınıflandırmalarda: “modern coğrafyanın öncüleri ve ilk adımlar (1915-1933)” ile “Türk coğrafyasının kuruluş ve teşkilatlanması (1933-1941)” gibi² çok önemli olan iki safhaya da rast gelmektedir.

Ülkemizde kuruluşu biri Osmanlı, diğeri Cumhuriyetin ilk yıllarında olmak üzere uzun bir süre üniversitelerimizde iki coğrafya bölümü eğitim, öğretim ve araştırma faaliyetlerinde bulunmuştur. Bunların ilki olan İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü-Bölümü’nün temeli Birinci Dünya Savaşı yıllarında atılmıştır. 1915’te Almanya’dan profesörler getirilmek suretiyle Darülfünunun diğeri şubeleri ile beraber Ulûm-î Edebiye Şubesi de ıslah edilmiş, seminer ve laboratuvarlar ile muhtelif zümre ve enstitüleri bulunan hakiki bir Edebiyat Fakültesi doğmuştur. Bu arada yine Almanya’dan davet edilen coğrafya profesörü [o zaman doçent] Erich Obst tarafından yurt dışından getirtilen birçok öğretim malzemesi (harita koleksiyonları, duvar levhaları, ders aletleri, araştırma aletleri, bilhassa klimatoloji araştırmalarına

2 Erinç, a.g.e., s. 4.

Türkiye Coğrafyasına Katkıda Bulunan Yabancı Bilim Adamları: E. Obst, Th. Lefebvre ve E. Chaput

mahsus aletler) ile Darülfünunu Osmanîye'ye bağlı Coğrafya Darülmesaii/Enstitüsü kurulmuştur.³

Ülkemizde coğrafya bölümünün ikincisi ise Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara'da açılmıştır. Hatta Ankara'da henüz üniversite yokken, 1936'da faaliyete geçen Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin bünyesinde, Almanya'dan davet edilen Prof. Dr. Herbert Louis başkanlığında Coğrafya Enstitüsü kurulmuş ve enstitüye Türkiye coğrafyasını araştırma görevi verilmiştir. 1946'da Ankara Üniversitesi'nin çatısı altına giren Coğrafya Enstitüsü, aynı yıl çıkarılan Üniversiteler Kanunu ile akademik teşkilatında değişiklik yaşamış ve üç kürsü oluşturulmuştur. Bunlar, fiziki coğrafya ve jeoloji, beşeri ve iktisadi coğrafya ile ülkeler coğrafyasıdır. Fiziki coğrafya ve jeoloji kürsüsü, önce William John McCallien'in (1944-1950), onun ayrılmasından sonra da Prof. Dr. Reşat İzbrak'ın başkanlığında faaliyet göstermiştir.⁴

Osmanlı'nın son dönemi ile Cumhuriyetin ilk döneminde, İzbrak'ın ifadesiyle Batı'dan coğrafyacı öğretim üyeleri getirmek hemen hemen zorunlu idi. O zaman henüz 29 yaşında bir doçent olan Erich Obst'un İstanbul Darülfünunu Coğrafya Darülmesaii'ne müderris ve müdür olarak davet olunmuş bulunması bunun bir örneğini teşkil etmektedir. Şimdi ise bu işleri ve araştırmaları Türk coğrafyacıları yapmaktadır.⁵ Dolayısıyla söz konusu dönemde ülkemizde üniversite düzeyinde coğrafya eğitiminin ve öğretiminin verilmesi ve bilimsel araştırmaların yapılması için farklı ülkelere yabancı coğrafyacıların davet edilmesi gerekliydi. Öte yandan Avrupa'da yaşanan çeşitli baskılar ve savaşlar da bu süreci kolaylaştırmıştır. Nitekim Doç. Dr. Ferruh Ali Sanır, özel bir röportajda (Ankara, 1993), Avrupa'da başlayan bunalımlı yıllar ve Almanya'da Naziler'in baskıcı yönetimi nedeniyle Avrupa'dan özellikle

3 Turgut Bilgin, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Faaliyeti (1950-1960), İstanbul 1961**, s. 9.

4 [Http://www.geography.humanity.ankara.edu.tr/index.php?bil=bil...](http://www.geography.humanity.ankara.edu.tr/index.php?bil=bil...) (Erişim tarihi:15.09.2012).

5 Reşat İzbrak, "Türkiye'de Son Yarım Yüzyıl İçinde Coğrafya Alanında Gelişmeler", **50. Yıl Konferansları**, Ankara 1976, s. 39-40.

Almanya'dan birçok bilim adamının Türkiye'den yapılan davetleri kabul ederek Ankara'ya geldiklerini ifade etmiştir.⁶

Türkiye coğrafyasına katkıda bulunan yabancı bilim adamları ülkelerine göre sınıflandırıldığında; ikisinin Almanya, ikisinin Fransa ve birinin de Birleşik Krallık (İskoçya)'tan geldiği ayırt edilir. Aynı dönemde Türkiye'den yurt dışına akademik çalışmalar yapmak amacıyla gönderilen öğretim elemanlarının da genellikle bu ülkelere gittikleri dikkati çeker. Dolayısıyla ülkemizde coğrafyanın gelişmesinde özellikle Alman ve Fransız ekollerinin daha fazla temsil edildikleri görülür. Bu ekollerin etkileri azalarak günümüze kadar devam etmiştir.

Yabancı bilim adamlarının katkılarının yanı sıra uygulamada çeşitli sorunların da yaşandığı bilinmektedir. Örneğin bazılarının doktora ve akademik geçmişinin olmayışı, akademik konum ve geçmişlerine bakılmaksızın müderris unvanı verilmesi, Türkçe bilmemeleri, Türk müderrisleri küçümsemeleri, Türk müderrislere oranla daha yüksek maaş almaları ve özellikle Birinci Dünya Savaşı yıllarında hemen hepsinin aynı ülke (Almanya) uyuğundan olması ve görev sürelerinin 2-3 yıl gibi nispeten kısalığı gibi bazı sorunlar ortaya çıkmıştır. Nitekim yabancı bilim adamlarının ülkemiz okullarında görevlendirilmeleri ve uygulama sırasında yaşanan olumsuzluklar hususunda bazı eleştirel yaklaşımlar da vardır.⁷ Fakat makale kapsamında bu görüşlere fazla yer verilmemiştir.

Çalışmada ele alınan yabancı bilim adamlarının kısa akademik özgeçmişi, Türkiye coğrafyasına kurumsal yapı, eğitim, öğretim, ders araç ve gereçleri, araştırma gezileri ve diğer akademik katkılarının yanı sıra Türkiye ile ilgili yayınlarına yer verilmiştir. Bununla birlikte yayınlar, içerik bakımından bir değerlendirmeye tabi tutulmamıştır. Aynı şekilde yabancı bilim adamlarının Türkiye'deki yaşantılarına ve karşılaştıkları güçlüklerle de değinilmemiştir.

6 Osman Gümüşçü, **Coğrafya Bölümü Tarihi**, A.Ü.D.T.C.F. Ankara 1996, s. 165.

7 Örneğin; Halit Ziya Uşaklıgil, **Saray ve Ötesi Son Hatıralar**, c. III, İstanbul 1942, s. 169-174; Mehmet Ali Ayni, **Darülfünun Tarihi**, (haz. Aykut Kazancıgil), İstanbul 2007, s. 54 v.d.

Türkiye Coğrafyasına Katkıda Bulunan Yabancı Bilim Adamları: E. Obst, Th. Lefebvre ve E. Chaput

Örneğin Osmanlı döneminde ülkenin genel durumu, Darülfünunun çalışma şartları ve imkânları şüphesiz kendi ülkelerindeki üniversitelerden çok daha farklı idi. Yapılan sözleşmede emeklilik işleri hiç mevzubahis edilmemiştir.⁸ Keza sözleşmenin 13. maddesine göre Türkiye hakkında gazete, risale veya kitaplar ile yayınlamak istedikleri yazıları önce Maarif Nazırı'nın onayına sunmaları ve 5. maddesindeki bilim adamlarının hizmetleri sırasında fes giyme zorunluluğunun getirilmesi kayda değer hususlar arasında yer almaktadır.⁹

Genel bir sınırlandırmayla 1915-1950 arasını kapsayan yaklaşık 35 yıllık dönemde Türkiye coğrafyasına katkıda bulunan yabancı bilim adamları, İstanbul ve Ankara olmak üzere iki üniversitemizde görev yapmışlardır. İstanbul Üniversitesi'nde sırasıyla Ord. Prof. Dr. Erich Obst, Prof. Dr. Théodore Lefebvre ve Prof. Dr. Ernest Chaput, Ankara Üniversitesi'nde ise Ord. Prof. Dr. Herbert Louis ve Prof. Dr. William John McCallien görev alan yabancı coğrafyacılar. Bu coğrafyacıardan ilk üçü bu makalede ve diğerleri de başka bir makalede fazla ayrıntıya inilmeden ele alınmıştır.

Ord. Prof. Dr. Erich Obs

Karl August Erich Obst, 13 Eylül 1886 tarihinde Berlin'in güneybatısında yer alan Steglitz'de doğmuştur. Breslau/Wroclaw Üniversitesi'nde coğrafya, jeoloji ve mineraloji okuyan Obst, yeni kurulan Hamburg Colonial Enstitü'de 1908-1910 yılları arasında coğrafya asistanı ve öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. Bu arada 1909'da Breslau'da doktorasını tamamlayan Obst, 1910-1912 yıllarında Hamburg Coğrafya Kurumu tarafından düzenlenen Doğu Afrika araştırma gezilerine katılmıştır. 1912-1915 arasında da Marburg Üniversitesi'nde coğrafya doçenti unvanıyla çalışmalar yapmıştır.

Osmanlı Hükümeti tarafından davet edilen Doç. Dr. Erich Obst, 1915 yılının güz döneminde İstanbul Darülfünun (Üniversitesi)'da göreve başlamıştır

8 Ekmeleddin İhsanoğlu **Darülfünun: Osmanlı'da Kültürel Modernleşmenin Odağı**, c. I, İstanbul 2010, s. 254

9 Emre Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi 1: Osmanlı Döneminde Darülfünun (1863-1922)**, İstanbul 2009, s. 472.

(Foto 1). Obst, 1918'e kadar üniversitenin Coğrafya Enstitüsü Müdürlüğü'nün yanı sıra Osmanlı meteoroloji işlerinde de çeşitli görevler almıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'ya dönen Obst, 1919'dan 1921'e kadar Breslau'da, 1922'den 1938 yılına kadar da Hannover'de coğrafya profesörü olarak çalışmıştır. Obst, Karl Haushofer ile birlikte 1923-1944 yılları arasında Jeopolitik Dergisi'nin editörlüğünü yapmıştır. 1935-1936 yıllarında Güney Afrika'ya kapsamlı araştırma gezileri yapan Obst, 1938'de Breslau Üniversitesi'nde ordinaryüs profesör kadrosuna atanmıştır. Burada 1941-1943 arasında Sömürge Kılavuzu adında 19 cilt olarak tasarlanan kitabın 13 cildini yayınlamıştır. Obst, 1945'ten itibaren de Hannover Teknik Üniversitesi'nde çalışmaya başlamıştır. 1953'te emekli olan Obst, 9 Haziran 1981 tarihinde Göttingen'de vefat etmiştir.

Darülfünun'da Göreve Başlaması, Çalışmaları ve Ayrılışı

Dönemin Osmanlı Alman ilişkilerinin bir yansıması olarak Alman Eğitim Enstitüsü kurmak üzere Türkiye'ye gönderilen Prof. Dr. Franz Schmidt, 1 Mart 1915 tarihinde Maarif Nezâreti Müşaviri sıfatıyla göreve başlamıştır. Schmidt, dönemin Maarif Nâzırı Şükrü Beyi kolayca ikna ederek Almanya'dan öğretim elemanlarının getirilmesi konusunda anlaşmıştır. Ayrıca, ünlü kişiler yerine düzenli eğitim verebilen ve bilimsel yeterliliğini kanıtlamış 30-35 yaşlarındaki genç öğretim elemanlarının daha yararlı olacağını da kabul ettirmiştir. Schmidt tarafından yürütülen görüşmeler sonucunda Ağustos 1915'te isimler saptanarak bunlarla anlaşmaya varılmıştır. Darülfünun'da da yabancı öğretim elamanlarının getirilmesi konusunda bir istek vardır. Ancak, bunların farklı ülkelerden ve ihtiyaç duyulan alanlarda olması, böylece tek bir ülkenin egemenlik kurmasının da önlenmesi isteniyordu. Fakat dönemin koşulları içinde Darülfünun'un eğilim ve istekleri göz önüne alınmamıştır.¹⁰

Alman öğretim elemanlarının gelişi ve atanmaları beş aşamada olmuştur. Birinci grubu oluşturan on bir müderrisin Darülfünun'da görevlendirilmesine

10 Emre Dölen, "II. Meşrutiyet Döneminde Darülfünun", **Osmanlı Bilimi Araştırmaları**, c. X/1, İstanbul 2008, s. 29, 30.

Türkiye Coğrafyasına Katkıda Bulunan Yabancı Bilim Adamları: E. Obst, Th. Lefebvre ve E. Chaput

ilişkin irâde-i seniyye 13 Eylül 1915 (31 Ağustos 1331) tarihinde çıkmıştır. Bu müderrisler ile beş yıl süreli olarak 27 Ekim 1915 (14 Teşrin-i Evvel 1331)'de sözleşmeler yapılmıştır. Birinci grupta 11 ve toplamda görevlendirilen 18 müderris içinde tabakat (jeoloji) ve maadin (mineraloji) müderrisi Dr. Walther Penck (Leipzig Üniversitesi'nde Privat Dozent) ile coğrafya müderrisi Dr. Erich Obst (Marburg Üniversitesi'nde Privat Dozent) da yer almıştır.¹¹ Sözleşmeye göre, Privat Doçent unvanında bulunan Obst'un yıllık toplam maaşı 750 ve harcırahıda 100 Osmanlı lirasıdır.¹²

Foto 1. Doç. Dr. Erich Obst (Kreiser, 2000'den)

Genç bir akademisyen (29 yaşında) olan Obst, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Şubesi (Bölümü) müderrisliğinin yanı sıra Coğrafya Darülmesai (Enstitüsü) müdürlüğünü de üstlenmiştir. Obst, bölümde Coğrafyayı Beşerî, Osmanlı Coğrafyası ve Coğrafya Usul ve Tatbikatı derslerini vermiştir.¹³ Bunlara ilaveten Obst, Osmanlı meteoroloji işlerinin teşkilinde, atmosfer fiziği konusunda uzmanlığı ile tanınan Erlangen Üniversitesi'nden Dr. Joseph Würschmidt ile birlikte görev almıştır. Osmanlı Arşivi (BOA)'nde bulunan iki belgede, Obst'un

müdür olarak tayini konusuna değinilmiştir: 31 Mayıs 1917 (10/Ş/1335) tarihli birinci belgeden; Obest [Obst] Bey'in Tetkikat-ı İklimiye Encümeni Müdürü; Şarkman Bey'in Tetkikat-ı İklimiye Encümeni Kâtibi olarak önerildiği¹⁴ ve 11 Haziran 1917 tarihli ikinci belgeden, Tetkikat-ı İklimiye Encümeni Müdürlüğü'ne Almanya tebaasından Darülfünun-ı Osmanî Müderrisi Obest Bey'in ve kitabetine Şarkman Bey'in tayin edildiği öğrenilir.¹⁵ Bu zamanda Dr.

11 Dölen, **a.g.m.**, s. 30.

12 İhsanoğlu, **a.g.e.**, s. 252.

13 Ayni, **a.g.e.**, s. 52.

14 **BOA., İ. DUİT.**, 54/77 (10. Ş. 1335/1 Haziran 1917).

15 **BOA., MF. MKT.**, 1227/40, (21. Ş. 1335/12 Haziran 1917).

Joseph Würschmidt (Vorschimith/Vorşimid) de Tetkikat-ı İklimiye Encümeni Müdür Muavini sıfatıyla görev yapmıştır.

Aynı dönemde gelen birçok Alman akademik personel gibi Obst, henüz sözleşmesinin bitimine yaklaşık iki yıl varken, Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nin 19. Maddesi (Asker ve sivil Alman ve Avusturya uyruğu, bir ay zarfında Osmanlı topraklarını terk edecekler) uyarınca İstanbul'dan ayrılmıştır. İngiliz ve Fransız kuvvetlerinin 13 Kasım 1918'de İstanbul'u işgal etmeleri ile Darülfünun'daki Alman hocalar, sözleşmede mevcut hayat şartları ve mali durumun tahmin edilemeyecek derecede değişmesini gerekçe göstererek ülkelerine geri dönmek istemişlerdir. Turan'ın kaydettiğine göre, 2 Kasım 1918'de yeni Maarif Nazırı Rıza Tevfik Bey, F. Schmidt'e İtilaf Devletleri'nin isteğine uyararak bütün Alman öğretim üyelerinin sözleşmelerinin feshedildiğini bildirmiştir. Yollukları ödenen ve izin belgeleri verilen Alman öğretim üyeleri 20 Aralık 1918 günü Corcovada adında bir gemiyle İstanbul'dan ayrılmışlardır.¹⁶ Dolayısıyla Obst, İstanbul Darülfünun'da yaklaşık 3 yıl görev yapmıştır. Obst'un ülkemize ilgisinin bu süreyle sınırlı kaldığı, uzun meslek yaşamının diğer dönemlerinde Türkiye ile bağlantısını devam ettirmediği söylenebilir. Nitekim Obst'un tekrar ülkemizi ziyarete geldiği veya bir çalışmasında konu olarak ele aldığı ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Türkiye Coğrafyasına Katkıları

Akyol'un verdiği bilgiye göre, Erlangen Üniversitesi profesörlerinden Würschmidt ile Marburg Üniversitesi doçentlerinden ve aynı zamanda İstanbul Darülfünunu Coğrafya Müderrisi ve Enstitü Müdürü olan Obst, ilk zamanlarda Tetkikat'ı İklimiye Encümeni'ni birlikte idare etmişlerdir. Bu dönemde bilhassa Trakya'da iyi işler halde 200'den fazla (!) meteoroloji

16 Kemal Turan, **Türk-Alman Eğitim İlişkilerinin Tarihi Gelişimi**, İstanbul, 2000, s. 110.

Türkiye Coğrafyasına Katkıda Bulunan Yabancı Bilim Adamları: E. Obst, Th. Lefebvre ve E. Chaput

istasyonu vardır.¹⁷ Obst, Tetkikat'ı İklimiye Encümeni'ne müdür olarak görevlendirildikten sonra Almanya'dan çeşitli meteorolojik alet ve edevatın temini için çalışmalar yürütmüştür. Nitekim Osmanlı Arşivi'nde bulunan bazı belgelerde bu konulara değinilmiştir. Örneğin 4 Ekim 1916 tarihli bir belgede; "Darülfünun-ı Osmanî coğrafya muallimi Doktor Mösyö Obst'in tesis edeceği Tetkikat-ı Havaiye ve İklimiye İdaresi'ne gerekli alet ve edevatın mübayaası [alınması] için komisyoncu mühendis Ariye oğlu Gorland Efendi'nin Almanya'ya gitmesine izin verilmesi" ne temas edilmiştir.¹⁸ Obst, çeşitli meteorolojik alet ve edevatın sağlanmasının yanı sıra Anadolu ve Rumeli'de meteoroloji istasyonlarının kurulması için de bazı gayretleri olmuştur. Osmanlı Arşivi'nde bulunan bazı belgelerde bu konulara da değinilmiştir. Örneğin 10 Eylül 1917 tarihli bir belgede; "Darülfünun Coğrafya Müdürü ve Tetkikat-ı İklimiye Encümeni Müdürü Profesör Obst'e Rumeli seyahatinde kolaylık gösterilmesi, encümenliğe gerekli alet ve edevatın mühendis Gorland Efendi'ye ihalesi ve Şile rasat merkezinin tesisi"¹⁹, 22 Eylül 1917 tarihli bir belgede; "İstanbul ve Edirne vilayetleriyle Çatalca mutasarrıflığında coğrafya hakkında tetkikat yapacak olan Darülfünun coğrafya müderrisi ve ekibindeki görevlilere muavenet ve teshilat gösterilmesi"²⁰ ile 21 Temmuz 1918 tarihli diğer bir belgede; "Rasat merkezleri tesis etmek üzere Rumeli ve Anadolu'da seyahat edecek olan Tetkikat-ı İklimiye Encümeni Müdürü Doktor Obst'in seyahati hakkında muamelenin yapılması"²¹ ile ilgilidir. Bu belgelerden anlaşıldığı üzere, 1917 ve 1918 yıllarında Obst, Anadolu ve Rumeli'de meteoroloji istasyonlarının kurulmasını sağlamak, denetlemek ve coğrafi araştırma ve gözlemlerde bulunmak amacıyla geziler yapmıştır. Obst'un kuruluşu ve gelişmesinde büyük çaba sarf ettiği bu kurum, Osmanlı Arşivi'nde bulunan 19 Temmuz 1919 tarihli bir belgeden; "Harp yıllarında muhtelif yerlerde tesis

17 İbrahim Hakkı Akyol, "Son Yarım Asırda Türkiye'de Coğrafya", **Türk Coğrafya Dergisi**, s. II, Ankara 1943, s. 125.

18 **BOA., MF. MKT.**, 1219/47, (05. Z. 1334/3 Ekim 1916).

19 **BOA., MF. MKT.**, 1229/30, (22. Za. 1335/9 Eylül 1917).

20 **BOA., DH.İ.UM.EK.**,38/100, (4. Z. 1335/2 Ekim 1916).

21 **BOA., DH.EUM.SSM.**, 61/32, (12. L. 1336/21 Temmuz 1918).

edilmiş olan Tetkikat-ı İklimiye Merkezleri'nin tahsisat yokluğundan Maarif Nezareti'nce ilga"²² edildiği öğrenilmektedir.

Ayrıca Obst, İstanbul Darülfünunu coğrafya müderrisi Faik Sabri Duran ile birlikte tertip ettikleri bir layiha [rapor] vasıtasıyla Coğrafya Enstitüsü'nde doğrudan doğruya Sadaret Makamı'na bağlı olmak üzere "Tetkikat-ı Coğrafiye, İçtimaiye ve İktisadiye Encümeni" adı altında bir heyetin kurulmasına teşebbüs etmişlerdir.²³ Bu teşebbüse dayanak olan lahiyada encümenin çalışmaları, görev ve yetkileri konusunda bazı bilgilere yer verilmiştir.

Erinç, aslında Obst'un üzerinde hemen hiç durulmamış olan iki önemli tesiri ve katkısının olduğunu belirtir. Bunlardan biri Coğrafya Darülmesai'si'ne, o zamana ait tanınmış periyodiklerin tam koleksiyonları da dâhil olmak üzere çok zengin bir kütüphane sağlamış olması; diğeri ise bölümün, coğrafyacıların bizzat araştırma yapabilmelerini temin maksadıyla çeşitli termometrelerden sekstana ve teodolitten türlü yükselti ölçme cihazlarına ve kamp malzemesine kadar, bir kısmı günümüze kadar intikal eden, lüzumlu araçlarla donatılmasıdır. Obst'un sağladığı eserlerin bugünkü İstanbul Coğrafya Enstitüsü Kitaplığı'nın çok kıymetli özünü teşkil ettiğini burada belirtmek bir hakşinaslık görevidir. Bölümün araştırma malzemesi ile donatılması ise, o sırada Coğrafya Darülmesai'si'nin bir yurt inceleme merkezi haline getirilmek istendiğinin ve araştırmaya verilen önemin çok açık bir ifadesidir. Kendisi aslında bir beşeri-iktisadî coğrafyacı olmasına rağmen Obst vasıtasıyla Coğrafya Darülmesai'si ve Türk coğrafyası, Humboldt ve Richtofen'in temsil ettikleri araştırmaya dayalı bilimsel fizikî coğrafya ile ilk defa temas etmek ve etkilenmek imkânını bulmuştur.²⁴ Bu bağlamda Kurter, Erinç'in hocalarından bu ekolü öğrendiği gibi, Obst'un bölüm kitaplığına sağladığı gerçekten zengin klasik eserleri

22 **BOA., DH.İ.UM.EK.**, 54/74, (20. L. 1337/19 Temmuz 1919).

23 Faik Reşit Unat, "Memleketimizde Bir Coğrafya Cemiyeti Kurma İstekleri ve Teşebbüsleri", **Türk Coğrafya Dergisi**, s. I, Ankara 1943, s. 20.

24 Erinç, **a.g.e.**, s. 10, 11.

Türkiye Coğrafyasına Katkıda Bulunan Yabancı Bilim Adamları: E. Obst, Th. Lefebvre ve E. Chaput

de aslından okuyarak metodolojisini geliştirdiğini ve değişik ekolleri tanıma olanağı bulduğunu kaydeder.²⁵

Türkiye coğrafyası hakkında incelemelerde bulunmak üzere 1915 (1331)'te kurulan İstanbul Darülfünun Coğrafya Darülmesai'si'nin gelişerek 1933'te 4 bin ciltlik büyük bir kütüphaneye sahip olmasında²⁶ hiç şüphesiz Obst'un önemli katkılarının olduğu söylenebilir. Osmanlı Arşivi'nde yer alan belgelerde eğitim ve öğretimle ilgili bazı malzemelerin temini konusunda da Obst'un adı geçmektedir. Örneğin 21 Nisan 1917 tarihli bir belge; "Mektepler için satın alınması kararlaştırılan Devlet-i Aliyye Akvam Haritası numunelerinin Darülfünun Coğrafya Müderrisi ve Tetkikat-ı İklimiye Dairesi Müdürü Doktor Obst Bey tarafından hazırlanması ve bu hususta kendisine Darülfünun İhsaiyat [istatistik] Müdürü Emin Bey'in yardım etmesi"²⁷ ile ilgilidir.

Tümertekin'in dikkati çektiği diğer bir husus ise, Obst'un Coğrafya Darülmesai'si'nin müdürü olarak görev yaptığı devrede, gerek Obst gerekse Ali Macit [Arda] ve Hamit Sadi [Selen]'nin beşeri coğrafyacı olmalarına rağmen, Obst'un girişimleriyle Coğrafya Şubesi'nin, dolayısıyla Türk coğrafyasının ilk bilimsel fiziki coğrafya ile gelişmeye başlamış olmasıdır.²⁸

Darkot, 1979 yılında Coğrafya Enstitüsü'nün bilimsel toplantısının tartışma kısmında yaptığı değerlendirme konuşmasında; "Böyle konferansların yeniden başlaması beni çok sevindirdi. 1917-1918 ders yılında Coğrafya Darülmesai'si'nde coğrafya konferansları halka açık yapılırdı. O zamanlar bu konferansları izlerdim. Faik Sabri Duran, Macit Arda, Sadi Bey, Erich Obst konferanslar verdiler" şeklinde öğrencilik yıllarındaki bir uygulamayı

25 Ajun Kurter, "Sırrı Eriç'in Öyküsü", **İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülteni**, s. 2, İstanbul 1985, s. 4.

26 Ali İhsan Gencer, Ali Arslan, **İstanbul Darülfünun Edebiyat Fakültesi Tarihçesi ve İlk Meclis Zabıtları**, İstanbul 2004, s. 41.

27 **BOA, MF. MKT.**, 1225/56, (29.C. 1335/13 Nisan 1917).

28 Erol Tümertekin, "Türkiye Beşeri Coğrafyasında Ord. Prof. Dr. Ali Tanoğlunun Yeri", **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, s. 23, İstanbul 1980, s. 99.

hatırlatmıştır. Bu yıllarda Coğrafya Darülmesai'sinin müdürlüğünü yapan Obst'un konferans tarzında bilimsel bir etkinliği başlattığı öğrenilmektedir.²⁹

Dölen, İstanbul Darülfünun'da görevlendirilen Alman müderrislerden iz bırakanlar arasında coğrafyacı Dr. E. Obst ve jeolog Dr. W. Penck ile kimyacı Dr. F. Arndt ve Dr. G. Fester adlarını kaydetmektedir.³⁰ Keza Ayni de, coğrafya müderrisi Obst'un bütün müderrislere numune olacak derecede bir faaliyet göstermeye başladığını, talebesiyle birlikte ilmi ve tatbiki bazı seyahatler yaptığını, ahval-ı iklimiye için muhtelif mevkilerde teşkilat-ı hususiye vücuda getirmiş olduğunu (sene 1916) belirtir.³¹ Bunlara karşılık Akyol, bir makalesinde yaptığı değerlendirmede; Obst'un memleketimizde coğrafi araştırma ve inceleme noktasından mesela Walther Penck [1888-1923]'in jeoloji sahasındaki etkinliğini gösteremediğini ifade etmektedir.³²

Türkiye Coğrafyasıyla İlgili Başlıca Yayınları

Ülkemizde kısa bir süre çalışan Obst'un yayın sayısı fazla değildir. Tespit edilen üç yayınından biri ekonomik coğrafya, diğer ikisi ise iklim konularıyla ilgilidir. Bunlar, açık künyeleriyle birlikte aşağıda verilmiştir:

- Obst, E., 1920, Wirtschaftsgeographische Studien in der Europäischen Türkei (Thrakien), Band 1, Das Klima als Grundlage der Wirtschaft, Teubner, Leipzig.
- Obst, E., 1921, Das Klima Thrakiens als Grundlage der Wirtschaft, Osteuropa-Institut Breslau, Vorträge und Aufsätze, B.G. Teubner, Leipzig.

29 Metin Tuncel, "Türkiye'de Kent Yerleşmelerinin Tarihçesine Toplu Bir Bakış", **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, s. 23, İstanbul 1980, s. 159, 160.

30 Dölen, "II. Meşrutiyet Döneminde Darülfünun", s. 35.

31 Ayni, **a.g.e.** s. 54.

32 Akyol, "Son Yarım Asırda Türkiye'de Coğrafya", **Türk Coğrafya Dergisi**, s. II, Ankara, 1943b, s. 125.

Türkiye Coğrafyasına Katkıda Bulunan Yabancı Bilim Adamları: E. Obst, Th. Lefebvre ve E. Chaput

- Obst, E., 1932, Boğazlar (İstanbul-Çanakkale) Mıntıkası İklimi (Çev. M. Niyazi), Tefeyyüz Kitaphanesi, İstanbul.

Obst, ülkemizden ayrılırken beraberinde götürdüğü bazı istasyonların verilerinden yararlanarak “Das Klima Thrakiens als Grundlage der Wirtschaft” adlı eserini yazmış ve eser 1921’de Almanya’da basılmıştır. Akyol, bu eserin gerek rasat malzemesinin iyi tutulmamış olması itibarıyla ve gerek inceleme sonuçlarının işlenmesi bakımından tenkitlere uğradığını belirtmektedir.³³

Boğazlar (İstanbul-Çanakkale) Mıntıkası İklimi adlı eser ise, Kuleli Askeri Lisesi coğrafya muallimi Yüzbaşı M. (Mustafa) Niyazi (Erenbilge, 1887-1947) tarafından 1932 yılında, esasen Obst’un Trakya’nın iklimi (kitapta Trakya; Boğaziçi ve Çanakkale Boğazı, Istranca dağlık silsilesi ve kuzey kıyı bölgesi ile orta ve güney Trakya olmak üzere üç kısma ayrılmıştır) ile ilgili kitabından bazı bölümlerin Türkçeye çevrilmesinden ibarettir. Zaten M. Niyazi de, eserin başlangıç kısmında Obst’un hayatı hakkında kısaca bilgi verdikten sonra; Prof. Dr. Erich Obst’un neşretmiş olduğu çok kıymetli eserleri meyanında bir de “Türkiye Avrupası İklimi isminde bir kitabı vardır ki işte bu risale o kitabın Boğazlar (İstanbul-Çanakkale) mıntıkası ikliminden bahseden kısmının tercümesidir” demektedir. Ayrıca, M. Niyazi bu eserin rasat verileri hakkında da bilgiler vermiştir. O’na göre; “Obst eserini yazarken kendi müşahadat ve istihbaratından maada Vaniköy Rasathanesi ile bir zamanlar Üsküdar’da bulunan British Army Medical Department’in ve Cihan Harbi esnasında Alman meteorologları tarafından tesis kılınan cevviye [meteoroloji] istasyonlarının tarassudat ve müşahedatına müracaat etmiştir.³⁴

Prof. Dr. Théodore Lefebvre

Théodore Lefebvre, 23 Şubat 1889 tarihinde Fransa’nın kuzeyinde Croix’te doğmuştur. Orta ve yüksek öğrenimini Lille’de yapmıştır. 1912’de Lille Üniversitesi’nin tarih-coğrafya bölümünden lisans diploması almıştır. Bu

33 Akyol, a.g.m., s. 125.

34 Erich Obst, **Boğazlar (İstanbul-Çanakkale) Mıntıkası İklimi**, (çev. M. Niyazi), İstanbul 1932, s. 4.

arada ünlü coğrafyacı Albert Demangeon (1872-1940)'un öğrencisi olmuştur. 1913'te lisans mezuniyet tezi olarak hazırladığı ve tarihi coğrafya etüdü olan “La Vie Rurale en Pévèle” konulu çalışmasını Lille’de yayınlamıştır.³⁵ 1914'te agrégation sınavını kazanan ve öğretmenliğe kabul edilen Lefebvre, bu yıllarda Avrupa’da başlayan Birinci Dünya Savaşı’na katılmıştır. Savaştan sonra 1918’de Pau Lisesi’ne öğretmen olarak atanmıştır.³⁶ Daha sonrada Bordeaux Lisesi’nde çalışmıştır. 1925-1928 yılları arasında, Dışişleri Bakanlığımızın kanalıyla Fransa Dışişleri Bakanlığına iletilen talep üzerine, uygun bulunarak İstanbul Darülfünun Coğrafya Şubesi’nde müderris olarak görevlendirilmiştir (Foto 2). Bu dönemde Lefebvre’nin henüz doktorası ve akademik bir geçmişi mevcut değildir.

Lefebvre, 1930-1931 yıllarında Amiens Lisesi’nde, 1931-1933 arasında Paris’te Charlemagne Lisesi’nde öğretmenliğe devam etmiştir. Demangeon’a göre, Fransız ekolünün en iyi manografyaları arasında yer alan “Les Modes de Vie dans les Pyrénées Atlantiques Orientales” adını taşıyan çalışması 1933’te Paris Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde doktora tezi olarak kabul edilmiştir.³⁷ 1933-1937 yılları arasında Poitiers Üniversitesi’nde öğretim görevlisi olarak çalışan Lefebvre, 1937’de profesörlüğe yükseltilmiş ve Poitiers Coğrafya Enstitüsü’nün müdürlüğünü üstlenmiştir. 1940’ta Groupe Poitevin d’Études Géographiques’ın kurucusu ve başkanı olarak hizmet vermiştir.³⁸ Lefebvre, 1931’de Paris, 1934’te Varşova ve 1938’de Amsterdam uluslararası coğrafya kongrelerine katılmış ve çeşitli bildiriler sunmuştur. Yaşam tarzları ve kırsal konutlar gibi beşeri coğrafyanın çeşitli konuları kapsamında Batı Polonya, Senegal ve Sudan ile ilgili çalışmalar yapmıştır.

35 Georges Chabot, “Lefebvre (Théodore) - La Vie Rurale en Pévèle”, **Annales de Géographie**, v. 23, Paris 1914, p. 164.

36 Perrier Antoine, “Théodore Lefebvre (1889-1943)”, **Annales de Géographie**, t. 56/304, Paris 1947, p. 309.

37 Albert Demangeon, “Les Modes de Vie dans les Pyrénées Atlantiques Orientales, d’après le Livre de Mr. Th. Lefebvre”, **Annales de Géographie**, t.43/242, Paris 1934, p. 193.

38 <http://sha.univ-poitiers.fr/geo/spip.php?article> (Erişim tarihi: 12.07.2012).

Türkiye Coğrafyasına Katkıda Bulunan Yabancı Bilim Adamları: E. Obst, Th. Lefebvre ve E. Chaput

Perrier'in ifadesiyle Lefebvre iyi, tatlı, güler yüzle ve mizahi bir yaklaşımla öğrencilerinin sevgisini kazanmıştır. Her yıl paskalya tatillerinde özenle hazırlanmış olduğu coğrafi geziler düzenlemiştir.³⁹

Poitiers Üniversitesi coğrafya profesörü iken, İkinci Dünya Savaşı sırasında ülkesinin işgaline direnişi nedeniyle Alman Nazileri tarafından 30 Ağustos 1942 tarihinde tutuklanan ve idama mahkûm edilen Lefebvre, 3 Aralık 1943'te Almanya'da Wolfenbüttel Cezaevi/toplama kampında idam edilmiştir. 1933-1943 yılları arasında Poitiers Üniversitesi Coğrafya Bölümü'nde çalışmış olduğundan dolayı onun aziz hatırasına bir saygı olarak bölüm kütüphanesine⁴⁰ ve Poitiers şehrindeki bir caddeye Théodore Lefebvre adı verilmiştir.

Türkiye Coğrafyasına Katkıları

Akyol'un kaydettiğine göre, ilk defa Türkiye'nin Paris Büyükelçiliği yolu ile Fransa'dan Coğrafya Enstitüsü Umumi Coğrafya Kürsüsü için Th. Lefebvre adında bir coğrafya-tarih agrégési çağrılmış ve 29 Aralık 1925 tarihinde İstanbul'da göreve başlamıştır. Lefebvre, morfoloji sahalarında tetkikler yapmaktan ziyade çalışmalarını öğretim sahasına teksif etmiş ve harita izahı ile meşgul olmak, fiziki coğrafya ile memleketler coğrafyası dersleri vermekle beraber mesaisini bilhassa beşeri ve iktisadi coğrafya üzerine yöneltmiştir.⁴¹

Ülkemizde 1925-1928 arasında yaklaşık üç yıl görev yapan Lefebvre, Alagöz'ün değerlendirmesine göre, kendisini öğrencilerine çok sevdirmiş, dostlarının derin bağlılığını kazanmış, temiz yürekli, çok çalışkan bir insandı.

39 Perrier Antoine, **a.g.e.**, s. 309.

40 <http://sha.univ-poitiers.fr/geo/spip.php?article> (Erişim tarihi: 12.07.2012).

41 İbrahim Hakkı Akyol, "Son Yarım Asırda Türkiye'de Coğrafya", **Türk Coğrafya Dergisi**, s. III-IV, Ankara, 1943, s. 262.

Mükemmel bir öğreticiydi. Zevkle takip olunan derslerini, tatbikatlarını unutmak eski talebeleri için mümkün değildir. Bu tatbikatlarda kullandığı “topoğrafya haritalarının tefsiri” metodunu memleketimize ilk getiren odur. Coğrafya çalışmalarında gezilerin ve esaslı bir vasıta olan yabancı dilin lüzumunu, İstanbul civarında ve Bursa’ya yaptığı gezilerle ve yabancı dil öğrenmeyi teşvikleriyle göstermişti. Bu yoldaki yardımlarına minnettarlığımız sonsuzdur. Tatbikat gezilerinde öğrencilerine ihtisas bölgesini teşkil eden Pirene Dağları’nda edinmiş olduğu tecrübelerden faydalandırır, araştırma usulünü gösterir, kroki yapmaya alıştırdı.

Lefebvre’in biz Türklere derin bir sevgi ve bağlılığı vardı. Fakülteye geldiği sıralarda Musul davasından büyük bir üzüntü duyduğumuzu anlamış ve bu eski vilayetimiz hakkında *Annales de Géographie*’ye bir makale göndermişti.⁴² Bize ait meseleleri kendi benliğinde hissedirdi. Bize karşı beslediği muhabbet duygusunun şevki ile Türkçe okuma, yazma ve konuşmayı öğrenmiş idi. Vefakârdı, dosttu. Fransa’ya döndükten sonra da İstanbul’daki dostlarıyla bağlılığını devam ettirmiş, memleketinde rastladığı Türk öğrencilere bir akraba yakınlığı göstermişti.

Ayrıca Alagöz, Lefebvre’nin Türkiye’de bıraktığı başlıca eserinin, 1927 yılından beri maarifimize hizmet eden ve aralarında dört üniversite profesörü de bulunan talebeleri olduğunu kaydeder.⁴³ Ord. Prof. Dr. Mehmet Besim Darkot (1903-1990), Lefebvre’nin öğrencisi olmuş, ondan yararlanmış, yakın bilimsel işbirliği yapmış ve bu arada Lefebvre’nin ülkeler coğrafyası konusunda inceleme yapacaklar için hazırladığı bir anketi Türkçeye çevirmiştir.⁴⁴ Bir diğeri Ord. Prof. Dr. Ahmet Hulusi Ardel (1902-1978)’dir. 1927’de Edebiyat Fakültesi Coğrafya Şubesi’nden mezun olan Ardel,

42 Alagöz’ün sözünü ettiği makale: Théodore Lefebvre, “Le Vilayet de Mossoul”, *Annales de Géographie*, t.36/199, Paris, 1927, s. 76-81.

43 Cemal Arif Alagöz, “Türk Coğrafya Ailesinin Kayıpları: Profesör Théodore Lefebvre”, *Türk Coğrafya Dergisi*, s. XI-XII, Ankara, 1949, s. 147-148.

44 Sırrı Erinc, “Ord. Prof. Dr. M. Besim Darkot Anısına (1903-1990)”, *İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülten*, s.7, İstanbul 1991, s. 1.

Türkiye Coğrafyasına Katkıda Bulunan Yabancı Bilim Adamları: E. Obst, Th. Lefebvre ve E. Chaput

üniversite öğrenimi sırasında Türk hocaların yanı sıra Lefebvre ve Chaput gibi uluslararası şöhrete sahip yabancı profesörlerden de dersler görmüştür.⁴⁵ Keza ünlü coğrafyacılarımızdan Ord. Prof. Dr. Ali Tanoğlu (1904-1978) ile Prof. Dr. Cemal Arif Alagöz (1902-1991) de Lefebvre'nin öğrencileri arasındadır.

Erinç'in ifade ettiği üzere, Cumhuriyetin ilk yıllarında Darülfünun Coğrafya Bölümü'nün tam manası ile araştırmacı niteliğe ve saha tecrübesine sahip elemanlardan mahrum oluşu, bu ihtiyacı karşılamak ve bölümün araştırma faaliyetlerini düzenlemek maksadıyla dışarıdan yabancı hoca davet edilmesini gerektirmekte idi. Bu maksatla, zamanın icabı olarak bu defa Fransa'ya yönelinmiş ve evvelâ Th. Lefebvre, onun ayrılmasını müteakip gene Fransa'dan E. Chaput getirilmiştir. Aslında tarih agrégé olan Lefebvre çalışmalarını daha ziyade beşerî ve iktisadî coğrafya ve harita tatbikatı konularında dersler ve seminerler yapmaya hasretmiş, ayrıca araştırma usul ve anketleri üzerinde durmuştur. Ritter okulunun Fransız kolunun muakkiplerinden olan Lefebvre, Türkiye'de ancak 1925-1928 öğretim yıllarında kalmış ve bu sebeple etkisi pek fazla olmamıştır. Fakat bu göreve daha uzun zaman devam etmiş olsaydı, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü'nde beşerî ve iktisadî coğrafyanın çok daha erken ve bugüne nispetle çok daha fazla gelişeceği muhakkaktır.⁴⁶

Türkiye Coğrafyasıyla İlgili Yayınları

Lefebvre'nin Türkiye coğrafyasıyla ilgili altı makalesi tespit edilmiştir. Bunlardan beşi Annales de Géographie'de ve biri de Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası'nda yayınlanmıştır. Bu çalışmaların beşeri ve iktisadi coğrafyanın çeşitli konularıyla ilgili olduğu görülür. Özellikle “Türkiye Coğrafyasına Dair Sualler” şeklinde Türkçeye çevrilerek yayınlanan makalesi, ülkemizde coğrafyanın bilgi kaynakları arasına anket yönteminin kazandırılması bakımından önem taşımaktadır. Lefebvre'nin 1927-1930 yılları

45 Sırrı Erinç, “Ord.Prof. Dr. Ahmet Ardel: Türk Coğrafyasına Katkıları”, **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, s.23, İstanbul 1980, s. 111.

46 Erinç, **Elli Yılda Coğrafya**, s. 13.

arasında yayınladığı altı makalesi, tarih sırasına göre açık künyeleriyle birlikte aşağıda verilmiştir:

- Lefebvre, Th., 1927, Le Vilayet de Mossoul, Annales de Géographie, Tome 36, No.199, Paris, pp.76-81.
- Lefebvre, Th., 1927, Le Bassin Houiller d'Eregli-Inebolou, Annales de Géographie, Volume 36, No.204, Paris, pp.554-558.
- Lefebvre, Th., 1927, Türkiye Coğrafyasına Dair Sualler (Tabii, Beşerî ve İktisadî Coğrafya) (Çev. M. B. Darkot), Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası, Cilt V, Sayı 4-5 (Mart-Nisan), İstanbul, s.446-485.
- Lefebvre, Th., 1928, La Densité de la Population en Turquie en 1914 et en 1927, Annales de Géographie, Tome 37, No.210, Paris, pp.520-526.
- Lefebvre, Th., 1929, La Pêche en Turquie et en Particulier Dans la Zone des Détroits et la Mer Noire, Annales de Géographie, Volume 38, No.215, Paris, pp.470-479.
- Lefebvre, Th., 1930, La Culture de la Vigne en Turquie, Annales de Géographie, Tome 38, No.218, Paris, pp.186-190.

PROF. DR. ERNEST CHAPUT

Ernest Chaput, Lorraine kökenli bir ailenin çocuğu olarak 28 Haziran 1882 tarihinde Paris'te dünyaya gelmiştir. 1904'te, "l'École Normale Supérieure" öğrencisi sıfatıyla Sorbonne Üniversitesi Fen Fakültesi'nde doğa bilimlerinden lisans diploması almıştır.⁴⁷ Agrégation sınavında başarılı olduktan sonra 1905'te Lyon'da Ampère Lisesi'ne öğretmen olarak atanmış ve doğa bilimleriyle ilgili dersler vermiştir.⁴⁸ Öğretmenliği sırasında on yıl kadar her yıl tatilde yaklaşık 2 ay jeoloji ve morfoloji incelemeleriyle uğraşan Chaput, Lyon

47 İbrahim Hakkı Akyol, "Ölümlerinin Yıldönümü Münasebetiyle: Müderris Faik Sabri Duran ve Profesör Ernest Chaput", **Türk Coğrafya Dergisi**, s. V-VI, Ankara 1944, s. 147.

48 Germaine Chaput, (Edit), **Ernest Chaput (1882-1943)**, Dijon 1944, s. 15.

Türkiye Coğrafyasına Katkıda Bulunan Yabancı Bilim Adamları: E. Obst, Th. Lefebvre ve E. Chaput

Üniversitesi Doğa Bilimleri'nde Profesör Charles Jean Julien Depéret (1854-1929) yönetiminde “Recherches sur les Terrasses Alluviales de la Loire et de ses Principaux Affluents” adını taşıyan tezi ile 1917'de bilim doktoru unvanını almıştır.⁴⁹ 1918'de Versailles Lisesi'nde kısa bir süre çalışan Chaput, 1919'da Dijon Bilimler Fakültesi'nde jeoloji öğretim üyeliğine atanmış ve 1921'de profesör olmuştur. 1926'da Strasbourg Üniversitesi'nde Jeoloji ve Paleontoloji Kürsüsü'nün başkanlığı teklif edilen Chaput, burada bir süre çalışmıştır.⁵⁰

Chaput, 1928'de İstanbul Darülfünun'da ilk önce 3 yıl ve daha sonra sözleşmesi farklı şekillerde uzatılarak 1937 yılına kadar görevini sürdürmüştür (Foto 3). Tekrar Dijon Üniversitesi'ndeki görevine dönen Chaput, 16 Nisan 1943 tarihinde, bir apandisit ameliyatı sonrasında Dijon'da 61 yaşında vefat etmiştir. Dijon şehrinde bir caddeye adı verilen Chaput, 1935'te Fransız Hükümeti tarafından verilen Croix de Chevalier de la Légion d'Honneur ödülünü almıştır.⁵¹

Foto 3. Prof. Dr. Ernest Chaput (Akyol, 1944'ten).

Türkiye'de Chaput'u en yakından tanıma olanağı bulan, derslerinde ve gezilerinde onun tercümanlığını yapan Akyol'un verdiği bilgiye göre, Chaput, fakir bir ailenin evladı olarak yetişmiş, açık ve keskin zekâlı, derin bilgili, alçak gönüllü, melek huylu, kelimenin tam manasıyla âlim ve kâmil bir insandı.⁵²

Arda da, Chaput'un ilk görüşte kendisini çetin tabiatlı bir adam gösteren ağır başlılığı, vazifesine olan candan bağlılığı, samimiliği, sadeliği ve keskin zekâsı, hoş sohbeti ve

49 Musset René, “Recherches sur les Terrasses Alluviales de la Loire et de ses Principaux Affluents (Thèse de Doctorat ès Sciences, Lyon), par E. Chaput”, **Annales de Bretagne**, v. 34/2, Nantes, 1919, s. 219, 220.

50 Chaput, **a.g.e.**, s. 16.

51 Bulletin de la Société Préhistorique Française, t. 40/10-12, Paris 1943, p. 220.

52 Akyol, **a.g.m.** (1944), s. 147.

derin bilgisi ile İstanbul Darülfünun ve Ankara muhitinde meslektaşları ve öğrencileri üzerinde çabucak pekiyi tesir bıraktığı görüşünü dile getirmiştir.⁵³

Ayrıca Yalçınlar, Strüktürel Jeomorfoloji (cilt 1) adlı eserini, önsözde belirttiği üzere, “Fransa’da vakitsiz hayata veda eden Prof. Ernest Chaput ile araştırmalarında kendisine daima yardımcı olan eşi Mme Chaput’nün hatıralarını şükranla anar, bu eserimi aziz adlarına saygı ile sunarım” diyerek ithaf etmiştir.⁵⁴

Darülfünun’da Göreve Başlaması, Çalışmaları ve Ayrılışı

Dijon Üniversitesi’ne geçtiği yıl (1928), Chaput, İstanbul Coğrafya Enstitüsü’nün ve Darülfünun’un girişimi üzerine Maarif Vekilliği’nin Hariciye Vekaleti yolu ile yaptığı temaslar neticesinde ve Paris Üniversitesi Edebiyat Fakültesi fiziki coğrafya profesörü Emmanuel de Martonne’nin tavsiyesi üzerine ilk önce 3 yıl müddetle Coğrafya Enstitüsü’nün Fiziki Coğrafya Kürsüsü’ne çağrılmış (14 Ekim 1928) bulunuyordu.⁵⁵ İlk üç yıllık sözleşmesinde Chaput, çalışmalarını tamamıyla İstanbul Darülfünun Coğrafya Enstitüsü’ne hasredecek, enstitü müdürü sıfatıyla hem öğretimi düzenleyecek hem de memleket içinde enstitü elemanları ile beraber büyük ölçüde inceleme gezileri yapacaktı. Türk Hükümeti’nin açık talebi üzerine sözleşme ikinci üç sene için de yenilendi. Nitekim Cumhuriyet Arşivi’nde bulunan 23 Aralık 1931 tarihli bir belgede “Darülfünun Edebiyat Fakültesi Tabii Coğrafya Kürsüsü’nde çalıştırılan Prof. Chaput ile yeni sözleşme yapılması” konusu ele alınmıştır.⁵⁶ Buna göre Chaput, kış sömestirlerini Fransa’da geçirecek, yaz sömestirlerinde Coğrafya Enstitüsü’nden başka, Jeoloji Enstitüsü’nde de birkaç saat ders verecek ve büyük tatillerde her iki enstitü elemanları ile memleketimiz

53 Ali Macit Arda, “Bizde Coğrafya: Profesör E. Chaput’ın Ölümünün Yıldönümü Münasebetiyle”, **Barış Dünyası**, n. 16, İstanbul 1944, s. 13.

54 İsmail Yalçınlar, **Strüktürel Jeomorfoloji**, c. 1 (Genişletilmiş Üçüncü Baskı), İstanbul, 1985, s.VI.

55 Akyol, **a.g.m.** (1944), s. 147.

56 **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, fk.30..18.1.2, yn.24.81..5., s.12063, dn.138-36,(23/12/1931).

Türkiye Coğrafyasına Katkıda Bulunan Yabancı Bilim Adamları: E. Obst, Th. Lefebvre ve E. Chaput

içinde geziler yapacaktı. Nihayet Chaput'un üçüncü üç sene de sözleşmesi yenilendi. Bu defa çalışmalarını Jeoloji Enstitüsü'ne doğru yöneltti, Coğrafya Enstitüsü'nde konferans şeklinde dersler vermekle iktifa etti ve bundan sonra (1936-1939) iki sene kadar da sırf eskisi gibi her iki enstitü elemanları ile memleketimiz içinde tetkiklerde bulundu.⁵⁷ Kendi memleketi tarafından gösterilen idari engellere rağmen 3 defa sözleşmesini yenilemeyi başaran Chaput, 1937 senesinde memleketine dönmek mecburiyetinde kalmıştır. Fransa'ya döndükten sonra da Chaput, Türkiye'ye ilişkin çalışmalarına devam etmiştir. Ülkenin çeşitli yörelerini inceleyerek Türkiye'nin jeolojik yapısının tanınmasına önemli katkılarda bulunmuştur.⁵⁸

Chaput, Türkiye'ye son olarak Anadolu'nun eski ve yeni madenleri hakkında umumi bir etüt yapmak için 1939 yazında gelmiştir. Fakat İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine, uzun ve kapsamlı olarak planlanan bu tetkik seyahatini yapamadan ve çalışmalarını tamamlayamadan ülkesi olan Fransa'ya dönmek zorunda kalmıştır.⁵⁹

Chaput'un Türkiye'de farklı şekillerde yaklaşık on bir sene devam eden bilimsel çalışmalarını, Albert Gabriel nispeten detaylı olarak anlatmış⁶⁰ ve Ali Macit Arda ise nispeten uzun döneme yayılan çalışmaları iki safhaya ayırmıştır. Bunlar: a) 1928'den 1931 yılına kadar fasilasız olarak gerek Edebiyat ve gerekse Fen fakültelerindeki tedrisatı ve memleket içindeki tetkikleridir. b) 1931'den sonra Dijon'da fakültesindeki kürsüsüne dönmekle beraber yine 1939'a kadar memleketimiz ile olan alakasını kesmemesi, 1934 yılında yine bir sömestr Coğrafya Enstitüsü'nde ders vermesi ve 1936'dan sonra her sene muntazaman memleketimize gelerek coğrafya ve jeoloji enstitülerinde konferanslar vermesi ve enstitü arkadaşlarıyla beraber arazi üzerinde jeolojik

57 Akyol, "Son Yarım Asırda Türkiye'de Coğrafya", s. 262, 263.

58 Sırrı Erinç, "Chaput (Ernest)". **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, c. IV, İstanbul 1986, s. 2322.

59 Arda, "Bizde Coğrafya: Profesör E. Chaput'ın Ölümünün Yıldönümü Münasebetiyle", s. 15.

60 Chaput, **a.g.e.**, s. 63-72.

ve coğrafi tetkiklere devam etmesidir.⁶¹ Chaput, ilk coğrafi araştırma gezilerini İstanbul civarında yapmıştır. Bu coğrafi geziler esnasında en büyük gayreti öğrencisine ilmi sıkı bir müşahede terbiyesi vermek olmuştur. Orijinal görüş ve buluşların zenginleştirdiği bu tatbikat gezilerine öğrencilerden başka coğrafya ve jeoloji profesörleri de seve seve iştirak ederlerdi. Bu gezilerini her defasında Chaput dikkatle seçer, evvelden sahayı gider, görür, hiçbir şeyi tesadüfe bırakmak istemezdi.⁶²

İstanbul dışında, ülkemizin birçok yöresine geziler yapan Chaput, Doğu Anadolu'dan başka, hemen hemen bütün Türkiye'yi (orta, kuzey, güney, Batı Anadolu, Ege ve Marmara bölgelerini) dolaşmıştır. Bu gezilere en kıymetli yardımcısı olan eşi Madam [Germaine] Chaput ile İbrahim Hakkı Akyol daima refakat etmişlerdir. Birçok tetkiklerine Profesör Hamit Nafiz Pamir, Profesör Hamid Sadi Selen, coğrafya ve jeoloji enstitüsünün diğer profesör, asistan ve bazı talebeleri, Ankara'dan Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü'nden bazı elemanlar da iştirak etmişlerdir.⁶³

Ayrıca 1932 yılında Darülfünun profesörlerinden E. Chaput, Muallim İbrahim Hakkı [Akyol], Ahmet Malik [Sayar] ve Hamit Nafiz [Pamir], yeni yapılmış ve yapılmakta olan demiryolları üzerinde ve civarında yer yer heyelanların vukuu nedeniyle yol güzergâhı tayininde, Darülfünunun tatiline tesadüf eden zamanlar için görevlendirilmişlerdir.⁶⁴ Nitekim Cumhuriyet Arşivi'nde bulunan 21 Mart 1932 tarihli bir belgede görevlendirme konusuna temas edilmiştir.⁶⁵ Fakat bu görevlendirmeden daha sonra çeşitli sebeplerle vazgeçilmiştir.

61 Arda, **a.g.m.**, s. 13.

62 Arda, **a.g.m.**, s. 13.

63 Arda, **a.g.m.**, s. 13.

64 Emre Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi 2: Cumhuriyet Döneminde Osmanlı Darülfünunu (1922-1933)**, İstanbul 2010, s. 251, 252.

65 **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, fk.30..10.0.0, yn.202.377..9., dn.24317, (21/3/1932).

Türkiye Coğrafyası ve Jeolojisine Katkıları

Chaput'un Türkiye coğrafyası ve jeolojisine katkıları konusunda, incelenen dönemi bizzat yaşayan ve dolayısıyla yakından tanıklık eden Akyol'un geniş değerlendirmeleri olmuştur. Akyol'a göre, İstanbul Coğrafya Enstitüsü, Meşrutiyet ve Cumhuriyet devirlerinde oldukça kısa bir zaman zarfında (1915-1928), birbiri ardınca coğrafya ve jeoloji sahalarında memleketimiz içinde araştırma ve incelemeler yapabilecek üç yabancı müteahhıs çağırılmış ve ancak üçüncüsünde yani Dijon Üniversitesi jeoloji ve fiziki coğrafya profesörü Ernest Chaput'un şahsında istediği ilmi vasfı ve profesörlük meziyetlerini en iyi şekilde bulabilmiş ve bu âlimden gerek coğrafya ve jeoloji enstitüleri, gerek memleketimiz çok faydalanmıştır.⁶⁶

Chaput, müspet düşünceli sağlam bir dinamiğe sahip ve bilhassa her şeyden evvel birer müşahede ilmi olan jeoloji ile morfoloji metotlarını gayet iyi kavramış bir zat olduğu için ilk işi memleketimizde bu ilimlere ait gayet bol malzeme ve vakıa toplamak olmuştur. Toplanan numunelerin işlenmelerinde, tertip, tanzim ve tespitlerinde bütün seyahatlerine iştirak etmiş olan jeolog refikası Madam E. Chaput'un pek büyük payı vardır. Müspet ilim titizliğiyle Chaput, kayaç ve fosil numunelerinin incelemelerinde Fransa'nın müteahhıs volkanolog, petrograf, paleontolog...larını harekete geçirmiş ve bu malzeme üzerinde senelerce uğraşmıştır. Chaput, çalışmalarını daima malzeme ve vakıaları toplamaya yöneltmiş olduğu için ilmi spekülasyonlardan çok çekinirdi; hükümlerinde, sentezlerinde ihtiyatı elden bırakmazdı. Haklı tenkitleri kabul eder ve senelerce üzerinde düşündüğü meseleler hakkındaki görüşlerine yeni veriler ve uzun münakaşalar neticesinde, icap ederse ilim adamına yakışır bir tarzda değiştirmekten çekinmezdi.⁶⁷

Sadece bir tetkikçi değil, aynı zamanda pek kuvvetli bir terkipçi olan Chaput, incelemelerinin tespit edilmiş neticelerini ve bilhassa jeomorfoloji meselelerini gerek Fransız Fen Akademisi'nde yaptığı "comptes rendus" ler,

66 Akyol, "Müderis Faik Sabri Duran ve Profesör Ernest Chaput", s. 146, 147.

67 Akyol, **a.g.m.**, s. 148.

gerek “congrés des sociétés savantes” ta ve gerek milletlerarası coğrafya ve jeoloji kongrelerinde müdafaa ettiği raporlar ile ilim âlemine yaymıştır. Fakat Chaput’un bizdeki incelemelerinin neticeleri iki mühim eserinde çıkmıştır. Bunlar, “Voyages d’Etudes Geologipues et Geomorphogenipues en Turpuie” ve diğeri kısa adıyla “Phrygie” dir.⁶⁸

Erinç de, Chaput ile ilgili oldukça geniş değerlendirmeler yapan diğeri bir coğrafyacıdır. Ona göre, 1926’da Fransa’dan Dijon Üniversitesi jeoloji ve fizikî coğrafya profesörü E. Chaput, Coğrafya Bölümü’nde müdür olarak çalışmak, öğretimi düzenlemek ve arazi incelemeleri yapmak üzere davet edilmiştir. 1937 yılına kadar mukavelesi üç defa uzatılan Chaput, ne yazık ki daha ikinci mukavele döneminde, yetişme tarzına uygun olarak tamamıyla jeolojiye kaymış ve onun bu tutumu, Coğrafya Bölümü’nün gelişme yönünü derin bir şekilde etkileyerek zamanımıza kadar gelen bazı izler bırakmıştır. Bu izlerin bir kısmı olumludur. Filhakika, Chaput’un büyük bir araştırmacı olduğu ve yurdumuzun jeolojisine, bir dereceye kadar olmakla beraber belki ancak profesör Alfred Philippson [1864-1953]’un yaptıkları ile mukayese edilebilecek veya ona yaklaşan büyük katkılarda bulunduğu şüphesizdir. Bunun en büyük delili de Türkiye’de yaptığı araştırmalarla ilgili önemli yayınlardır. Coğrafya Bölümü’nde jeomorfoloji mevzuunda saha çalışmalarını getiren, bu mevzuda yerli coğrafyacıların faaliyete geçmesinde ve onların arazi çalışmaları bakımından yetişmesinde başlıca örnek ve önder olan da odur. Fakat Türkiye’ye gelişinden kısa bir süre sonra tam bir jeolog hüviyetine bürünen Chaput’un jeomorfoloji ve genellikle fizikî coğrafya ile ilgisi tâlî kalmıştır. Bunun neticesindedir ki İstanbul Darülfünun ve bilâhare İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü’nde jeomorfoloji Chaput’un tesiri altında hakikatte jeolojiye dönüşmüş, örneğin kaya ve fosil toplayarak tayin etmenin, mezozoik sonlarına veya tersiyer başlarına ait şaryajlar aramanın veya isbatı ile uğraşmanın, bir andezit filonu tespit etmenin vb jeomorfoloji yapmak demek olduğu gibi metodolojik bakımdan çok yanlış bir kanaat yerleşmiş, coğrafyanın bir disiplini olarak jeomorfoloji özellikle iklimik morfoloji adeta unutulmuş

68 Akyol, **a.g.m.**, s. 148.

Türkiye Coğrafyasına Katkıda Bulunan Yabancı Bilim Adamları: E. Obst, Th. Lefebvre ve E. Chaput

ve fizikî coğrafyanın diğer dalları ise büyük ölçüde ihmale uğramıştır.⁶⁹ Bu dönemi, yalnız beşerî coğrafyanın değil, fakat hakikî manasıyla fizikî coğrafyanın da ihmale uğradığı ve Coğrafya Bölümü'nü jeolojinin istilâ ettiği ve etkileri müteakip yıllara da bulaşan bir safha olarak nitelemek objektif bir görüşle daha doğrudur.⁷⁰

Hatta Erinç, İbrahim Hakkı [Akyol]'nın, başlangıçta daha coğrafi çalışmalar yaptığı ve meselâ “İstanbul İklimi” gibi klimatoloji mevzuunda hâlâ daha değerini muhafaza eden çok başarılı etütler yayınladığı, fakat Chaput'un sahneye hâkim oluşundan sonra bu coğrafi konuları, ancak on yıl kadar sonra tekrar dönmek üzere bir yana bırakarak jeolojiye yöneldiğine de dikkati çekmektedir. Bu tesir o kadar kuvvetlidir ki Coğrafya Enstitüsü'nün başlattığı yayın dizisinin ilki bile bir jeolojik tetkike aittir (İzmir Civarının Bünyesi). Bu dönemde yer bilimleri ve fizikî coğrafya sahasında İbrahim Hakkı'nın giriştiği hummalı çalışmalarla karşılaştırılınca, Coğrafya Bölümü'nün beşerî-iktisadî coğrafya dalındaki faaliyeti, hiç değilse yayın alanında çok sönük görünmektedir.⁷¹ Dolayısıyla Erinç, Chaput'un olumlu katkılarının yanı sıra yukarıda bahsedilen olumsuz etkilerini de değerlendirerek bazı eleştirel yaklaşımlar sergiler. Fakat Alagöz, Ord. Prof. Hamit N. Pamir'in 50nci Meslek Yılı Jübilesi nedeniyle düzenlenen bir toplantıda yaptığı konuşmada; Chaput'un “coğrafya ve jeoloji enstitüleri arasında samimi bir bağlantı kurduğu” şeklinde daha farklı bir bakış açısını dile getirmiştir.⁷²

Türkiye Coğrafyası ve Jeolojisiyle İlgili Yayınları

Chaput, memleketimizde uzun etütlerinin neticesini öyle bazı ecnebi âlimlerin yaptıkları gibi sadece kendisine ve mensup olduğu memlekete saklamamış; vicdanlı bir insan gibi hareket ederek birçok risaleler, makaleler,

69 Erinç, **Elli Yılda Coğrafya**, s. 13, 14.

70 Erinç, **a.g.e.**, s. 15.

71 Erinç, **a.g.e.**, s. 15.

72 “Ord. Prof. Hamit N. Pamir'in 50nci Meslek Yılı Jübilesi” **Türkiye Jeoloji Bülteni**, s. X/1-2, Ankara 1966, s. 15.

ciltler halinde bir taraftan Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü ve diğer taraftan arkeolog Albert Gabriel'in himmetiyle İstanbul Arkeoloji Enstitüsü külliyyatı arasında neşretmiştir.⁷³

Chaput'un Türkiye jeolojisi ve jeomorfolojisiyle ilgili yayınları başlangıçta bazı derlemeler ve küçük notlar halindeydi. Ülkeyi yeteri kadar tanıdıktan sonra yayınladığı en önemli eseri, dilimize Ord. Prof. Dr. Ali Tanoğlu tarafından çevrilip 1947'de basılan "Türkiye'de Jeolojik ve Jeomorfojenik Tetkik Seyahatları" dır. Aslı 1936'da Fransızca olarak (Voyages d'Etudes Géologiques et Géomorphogéniques en Turquie) yayınlanan bu önemli eserde, Chaput, uzun yılların ve titiz bir çalışmanın mahsulü olan bulgularını ve fikirlerini, daha eski araştırmacıların katkılarıyla da bir araya getirmiştir. Jeomorfoloji bakımından eserin en önemli bahisleri sayfa 237-293 arasında yer alan ikinci kısmıdır.⁷⁴ Erinç, başka bir yayınında bu yapının birinci bölümü gezi gözlemlerini, ikinci bölümüyse Türkiye jeolojisi ve jeomorfolojisiyle ilgili sentez niteliğindeki görüşlerini içerdiğini ifade etmiştir.⁷⁵

Türkiye'de en çok tanınan ve beşeri coğrafyacı Tanoğlu tarafından Türkçeye çevrilen "Türkiye'de Jeolojik ve Jeomorfojenik Tetkik Seyahatları" adlı esere önsöz yazan Ord. Prof. Dr. İbrahim Hakkı Akyol, eserin önemine değinmiş ve meydana getirdiği başlıca yenilikleri 14 madde halinde kısaca ifade etmiştir. Kendi ifadesiyle bir talebesi ve çalışma arkadaşı olan Tanoğlu ise, eserin Türk jeolog ve coğrafyacılarının ellerinde, bu sahalarda yapacakları etütler için bir ana kaynak değerinde olduğunu ve ayrıca eserin ülkemiz bakımından önemini ve etkilerini kısaca belirtmiştir.⁷⁶

Albert Gabriel'in kaydettiği gibi, Chaput, 1928-1939 arasına rastlayan yaklaşık 11 yıllık dönemde bilimsel çalışmalarının önemli bir kısmını

73 Arda, "Bizde Coğrafya: Profesör E. Chaput'ın Ölümünün Yıldönümü Münasebetiyle", s. 13.

74 Erinç, **a.g.e.**, s. 14.

75 Erinç, "Chaput (Ernest)", s. 2322.

76 Ernest Chaput, **Türkiye'de Jeolojik ve Jeomorfojenik Tetkik Seyahatları**, (Çev. Ord. Prof. Ali Tanoğlu), İstanbul, 1976, s. III-X.

Türkiye Coğrafyasına Katkıda Bulunan Yabancı Bilim Adamları: E. Obst, Th. Lefebvre ve E. Chaput

Türkiye'ye ayırmıştır.⁷⁷ Nitekim bu durum, Chaput'un yayın listesinde de belirgin bir şekilde görülmektedir. Chaput'un ülkemizle ilgili tespit edilebilen başlıca yayınları, aşağıda tarih sırasına göre açık künyeleriyle birlikte verilmiştir. Bunların bazıları iki ve daha fazla yazarlıdır, bazıları da iki ayrı yerde yayınlanmıştır:

- Chaput, E., İbrahim Hakkı, Hamit Nafiz, Ahmet Malik, Muhsin Adil, 1930, Carte Géologique de la Région d'Angora à 1/135.000, Université Stamboul.
- Chaput, E., İbrahim Hakkı, 1930, İzmir Civarının Bünyesine Ait Tetkikler, İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Neşriyatı No.1, İstanbul. Ayrıca, Chaput, E., İbrahim Hakkı, 1930, İzmir Civarının Bünyesine Ait Tetkikler, İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Mecmuası, Cilt VII, Sayı III, İstanbul, s.161-183'te de yayınlanmıştır.
- Chaput, E., İbrahim Hakkı, 1930, Ankara Civarında Suların Cereyanına ve Onlardan İstifadeye Dair Mülâhazalar, İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Neşriyatı No.2, İstanbul. Ayrıca, Chaput, E., İbrahim Hakkı, 1930, Ankara Civarında Suların Cereyanına ve Onlardan İstifadeye Dair Mülâhazalar, İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Mecmuası, Cilt VII, Sayı IV, İstanbul, s.241-251'de de yayınlanmıştır.
- Chaput, E., Hovasse, R., 1930, Notice Préliminaire sur le Crétacé Supérieur de Zekeriyaköy au Nord de Constantinople, İstanbul Darülfünunu Fen Fakültesi Mecmuası, Sene 6, Sayı 4, İstanbul (16 Sayfa).
- Chaput, E., 1931, İstanbul Civarındaki Neojen Arazisinin Bünyesi Hakkında Mülâhazalar, Jeoloji Enstitüsü Neşriyatı No.5, İstanbul. Ayrıca, Chaput, E., 1931, İstanbul Civarında Neojen Arazisinin Bünyesi Hakkında Müşahedeler (Çev. Hamit Nafiz), İstanbul Darülfünunu

77 Chaput, **a.g.e.**, s. 63.

Fen Fakültesi Mecmuası, Sene 7, Sayı 3-4, İstanbul, s.1120-1129'da ve makalenin Fransızcası (Observations sur la Structure du Néogène des Environs de Constantinople) aynı sayıda s.1131-1150'de yer almaktadır.

- Chaput, E., 1931, Türkiye'nin Tektonik Tarihçesine Umumi Bir Bakış (Esquisse de l'évolution Tectonique de la Turquie) (Çev. Hamit Nafiz), İstanbul Darülfünun Jeoloji Enstitüsü Neşriyatı No.6, İstanbul.
- Chaput, E., 1931, L'évolution du Modelé de la Région d'Ankara, Annales de Géographie, Tome 40, No.224, Paris, pp.153-162.
- Chaput, E., 1931, Ankara Mıntıkasının 1/135.000 Mıkyasında Jeoloji Haritasına Dair İzahat, İstanbul Darülfünunu Jeoloji Enstitüsü Neşriyatından No.7, İstanbul. Ayrıca, Chaput, E., 1931, Ankara Mıntıkasının 1/135.000 Mıkyasında Jeoloji Haritasına Dair İzahat (Çev. Hamit Nafiz), İstanbul Darülfünunu Fen Fakültesi Mecmuası, Sene 8, Sayı 3, İstanbul, s.1299-1319'da, makalenin Fransızcası; Notice Explicative de la Carte Géologique à 1/135.000 de la Région d'Angora (Ankara), aynı dergide s.1323-1345'te yer almaktadır.
- Chaput, E., 1932, Contributions à l'étude Géologique de la Turquie, Comte Rendu Sommaire de la Société Géologique de France, No.2, Paris, pp.14-15.
- Chaput, E., 1932, Observations Géologiques en Asie Mineure: Les Terrains a Fusulinides, Comptes Rendus de l'Académie des Sciences, Tome 194, Paris, pp.1592-1593.
- Chaput, E., 1932, Observations Géologiques en Asie Mineure: Les Trias de la Région d'Angora, Comptes Rendus de l'Académie des Sciences, Tome 194, Paris, pp.1754-1755.
- Chaput, E., 1932, Observations Géologiques en Asie Mineure: Les Crétacé Supérieur Dans l'Anatolie Centrale, Comptes Rendus de l'Académie des Sciences, Tome 194, Paris, pp.1960-1961.

Türkiye Coğrafyasına Katkıda Bulunan Yabancı Bilim Adamları: E. Obst, Th. Lefebvre ve E. Chaput

- Chaput, E., 1932, Observations sur Quelques Volcans de L'Anatolie Intérieure, Congrès des Sociétés Savantes: Section de *Géographie*, 14 Seance du 18 Janvier, Paris, pp.155-156.
- Chaput, E., 1932, Observations sur l'hydrographie de l'Asie Mineure, *Congrès des Sociétés Savantes: Section de Géographie*, Paris, pp.163-166.
- Chaput, E., 1932, Contributions à l'étude Géologique de la Turquie, Bulletin de la Société Géologique de France, Série 5, Tome 2, Paris, pp.9-16.
- Michel-Lévy, A., Chaput, E., 1932, Contribution à l'étude des Terrains Anté-Néogènes de l'Anatolie Centrale, Bulletin de la Société Géologique de France, Série 5, Tome 2, Paris, pp.285-292.
- Chaput, E., 1933, Études sur l'évolution du Modelé de l'Anatolie et de la Thrace, Congrès International Géographique (Paris, 1931), II, Paris, pp.641-650.
- Chaput, E., 1933, l'Anthracolithique dans l'Anatolie Centrale, Comptes Rendus de l'Académie des Sciences, Tome 197, Paris, pp.1134-1135.
- Chaput, E., İbrahim Hakkı, 1934, Göksu Vadisinde (Boğaziçinde) Gölcük Menderesi (Le Méandre de Gölcük Près du Bosphore), İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Neşriyatı No.3, İstanbul.
- Chaput, E., Hamit Nafiz, 1934, Nouvelles Observations sur les Terrains Néogènes de l'Ouest d'Istanbul (İstanbul Garbında Neogen Arazisi Hakkında Yeni Müşahedeler), İstanbul Üniversitesi Jeoloji Enstitüsü Neşriyatı No.9, İstanbul.
- Chaput, E., 1934, La Transgression du Miocène Marin en Asie Mineure, C.R. 66è. Congrès des Sociétés Savantes (1933), Toulouse, pp.146-147.
- Chaput, E., 1935, L'Éocène du Plateau de Galatie (Anatolie Centrale), Comptes Rendus de l'Académie des Sciences, Tome 200, Paris, pp.767-768.

- Chaput, E., 1935, Les Plissements Tertiaires de l'Anatolie Centrale, Comptes Rendus de l'Académie des Sciences, Tome 201, Paris, pp.1404-1405.
- Chaput, E., 1936, Observations Géologiques dans les Régions Méridionales de l'Anatolie Centrale, Comptes Rendus de l'Académie des Sciences, Tome 202, Paris, pp.148-149.
- Chaput, E., 1936, Voyages D'Études Géologiques et Géomorphogéniques en Turquie, Mémoires de l'Institut Français d'Archéologie de Stamboul, E. de Boccard, Paris. Bu eser, "Chaput, E., 1947, Türkiyede Jeolojik ve Jeomorfojenik Tetkik Seyahatları, Çev. Prof. Ali Tanoğlu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Neşriyatı No.11, İstanbul" künyesiyle Türkçeye çevrilip yayınlanmıştır. Kitabın ikinci baskısı 1976 yılında İstanbul Üniversitesi tarafından yapılmıştır.
- Chaput, E., 1938, Le Permien et l'Eocène dans le Sud-Ouest de l'Anatolie Intérieure, Comptes Rendus de l'Académie des Sciences, Tome 206, Paris, pp.1663-1664.
- Chaput, E., Gillet, S., 1938, Les Faunes de Mollusques des Terrains a Hipparion Gracile de Küçük Çekmece Prés Istanbul (Turquie), Bulletin Société Géologique de France, Série 5, Tome 8, Paris, pp.363-388.
- Chaput, E., 1939, Observations sur les Terrains Crétacés et Tertiaires du Taurus Orinental, Comptes Rendus de l'Académie des Sciences, Tome 208, Paris, pp.2091-2092.
- Chaput, E., 1939, Symptômes de Prolongation des Mouvements Tauriques dans l'Est de la Phrygie, XVII. Congrès Géologique International 1937, Tome II, Moscou, pp.429-431.
- Chaput, E., 1939, Au Pays des Tombeaux Phrygiens, Mémoires de l'Académie des Sciences, Arts et Belles-Lettres, Dijon, pp.45-51.

Türkiye Coğrafyasına Katkıda Bulunan Yabancı Bilim Adamları: E. Obst, Th. Lefebvre ve E. Chaput

- Chaput, E., Gabriel, A., 1941, Phrygie: Exploration Archéologique, Faite et Publiée Sous La Direction de M. Albert Gabriel, Tome I, Géologie et Géographie Physique, Institut Français D'études Anatoliennes (İstanbul), E. de Boccard, Paris.

Bu yayınlardan başka Chaput, 17 Ocak 1940'ta Paris'te ulusal radyoda Boğaziçi konulu söyleşi yapmıştır. Aynı konuyla ilgili 1940 yılının Mart ayında İstanbul'da bir konuşması olmuştur. Ayrıca Chaput, ülkemizde özellikle araştırma gezilerinin sonuçlarını ihtiva eden birçok konferanslar ve serbest dersler vermiştir. Örneğin Cumhuriyet Arşivi'nde bulunan 3 Aralık 1938 tarihli bir belgede; "Anadolu'da yaptığı tetkik seyahatinin sonuçları konusunda İstanbul Üniversitesi'nde konferans şeklinde 5 saat ders yapan Prof. Chaput'a 300 liralık döviz verilmesine" değinilmiştir.⁷⁸

Yukarıda kaydedilen 31 adet yayının sayısal yönden değerlendirildiğinde; Türkiye'nin farklı yörelerinden çoğunlukla jeoloji, jeomorfoloji ve hidrografya konularıyla ilgili oldukları ayırt edilmektedir. Bunların ikisi kitap, diğerleri makale, bildiri ve comptes rendus denilen bir iki sayfalık rapor-notlardan oluşmaktadır. Chaput'un toplam yayınlarının 114 olduğu göz önüne alınırsa; Türkiye ile ilgili olan kısmının önemli bir sayıyı teşkil ettiği anlaşılır. Chaput, çalışmalarının büyük bir kısmını tek yazarlı olarak yurt dışında ve özellikle Fransız jeoloji dergilerinde yayınlamıştır.

Chaput'un yayınları genellikle ülkemizin farklı yörelerinde çeşitli tarihlerde yaptığı araştırma gezilerinin sonuçlarını ihtiva etmektedir. Örneğin İbrahim Hakkı ile birlikte 1930'da yayınladığı, "İzmir Civarının Bünyesine Ait Tetkikler" adlı eseri, 1929'da Coğrafya Enstitüsü tarafından İzmir civarında tertip edilen 15 günlük arazi çalışmalarından elde edilen bilgileri içermektedir.⁷⁹

Akyol'a göre, Chaput'un memleketimizdeki tetkikleri Doğu Akdeniz âleminin bir neojen ve umumiyetle "Tertiaire [Tersiyer] âlimi" şerefini

78 **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, fk.30..18.1.2, yn.85.101..9., s. 99782, d.242-222, (3/12/1938).

79 İhsanoğlu, **a.g.e.**, s. 438

kendisine kazandırmıştır. Memleketimizin tektonik yapısına tamamiyle nüfuz ettiği ve Anadolu jeomorfojenisine dair daha birçok eserler çıkarabileceği bir anda profesörün beklenilmedik ölümü bizim için yerine getirilmesi mümkün olamıyan bir kayıptır.⁸⁰ Şüphesiz Akyol'un bu tespiti çok yerindedir. Çünkü Chaput'un Türkiye ile ilgili çalışmalarının sayıca fazlalığı ve gayreti, bunu doğrular görünmektedir. Daha fazla yaşamış olsaydı, muhtemelen Türkiye ile ilgili yayın sayısının da daha fazla olabileceğini söylemek mümkündür.

Sonuç

Yabancı bilim adamlarının Türkiye coğrafyasına katkılarını ana başlıklar halinde belirtmek gerekirse, kurumsal yapı, eğitim, öğretim, araştırma, yayın, konferans, serbest dersler ve kütüphanenin yanı sıra dersler ve araştırmalarla ilgili gerekli araç, gereç ve donanımın temini gibi çeşitli şekillerde olduğu söylenebilir. Keza coğrafyaya yeni akademik elemanların kazandırılmasından başka mevcut unvanlı akademik elemanlar üzerinde de derin etkileri olmuştur. Diğer önemli bir etkinin de Türkiye'de Alman ve Fransız coğrafya ekollerinin gelişmesiyle ilgili olduğu belirtilebilir.

Yurt dışından üç farklı ülkeden (Almanya, Fransa, Birleşik Krallık/İskoçya) davet edilen bilim adamlarının gerek şahsında ve gerekse yurt dışında yetişmek üzere gönderilen öğretim elemanlarının gittikleri ülkeler dikkate alındığında, ülkemizde coğrafyanın gelişmesinde iki önemli Avrupa ekolünün etkili olduğu görülür. Bunlar Fransız ve Alman coğrafya ekolleridir. Ekollerin etkileri özellikle Cumhuriyetin ilk dönemlerinde daha belirgindir. Bu dönemde yetişen coğrafyacılarımızla birlikte etkileri günümüze kadar devam etmiştir.

Mevcut bilgilere göre Osmanlı Devleti'nin son döneminde bir ve Cumhuriyetin ilk döneminde ise iki yabancı bilim adamı İstanbul Üniversitesi (Darülfünun) Coğrafya Şubesi'nde görev yapmıştır. Bu üç yabancı bilim adamı arasından Obst ve Lefebvre'nin görev yaptığı sürelerin de kısalığı (yaklaşık 3'er yıl) nedeniyle daha az etki bıraktığı görülür. Bunların Türkiye

80 Akyol, "Müderis Faik Sabri Duran ve Profesör Ernest Chaput", s. 148.

Türkiye Coğrafyasına Katkıda Bulunan Yabancı Bilim Adamları: E. Obst, Th. Lefebvre ve E. Chaput

ile ilgili yayınlarının az olmasının da gösterdiği gibi, ülkemize olan ilgileri müteakip yıllarda sınırlı kalmıştır. Bu durum daha sonraki meslek yaşamlarına da yansımıştır. Nitekim Obst ve Lefebvre, ülkelerine döndükten sonra Türkiye ile ilgili kitap, makale, bildiri vb herhangi bir çalışma yayınlamadıkları dikkati çekmektedir. Bunlara karşılık İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü'nde görev yapan üç yabancı bilim adamının sonuncusu ve en uzun süreli çalışanı olan Chaput ise özellikle coğrafi gezi, araştırma ve yayınlara daha fazla önem vermiştir. Yayın sayısının nispeten fazla olması da bu durumu ortaya koymaktadır. Ayrıca Chaput'un Türkiye'ye olan ilgisi ölümüne kadar devam etmiştir. Dolayısıyla bazı eleştirel yönleri olsa da Chaput'un Türkiye coğrafyasına katkı ve etkileri diğerlerine oranla daha fazla ve uzun süreli olmuştur.

Diğer taraftan yabancı bilim adamlarının katkıları ve etkileri bazı yönlerden eleştirilebilir. Örneğin fiziki coğrafyada ve hatta coğrafyada jeolojiye ağırlık verilmesi, Türkçe bilmemeleri, Türk öğretim elemanlarına oranla daha fazla ücret almaları ve ayrıca ülkemizde araştırma gezi ve incelemelerini çoğunlukla Türk elamanlarla birlikte yapmalarına karşılık bunların sonuçlarını kapsayan bilimsel yayınları genellikle tek başlarına yapmaları gibi birçok konularda eleştiriler yöneltilebilir. Fakat neticede bütün bunlar birlikte değerlendirildiğinde, dönemin şartlarına göre yabancı bilim adamlarının getirilmesi İzbırak'ın ifadesiyle bir zorunluluk idi ve de Türkiye coğrafyasına şüphesiz katkıları daha fazladır.

Bu çalışmada yabancı bilim adamlarının Türkiye coğrafyasına katkıları genel özellikleriyle ele alınmıştır. Esasında uzun bir zaman geçmesine ve çok önemli olmasına rağmen bugüne kadar konunun üzerinde fazla durulmamıştır. Dolayısıyla yabancı bilim adamlarının Türkiye coğrafyasına katkıları ve etkileri, dönemin şartları dikkate alınarak, ön yargılardan uzak, farklı yönleriyle daha detaylı bir şekilde incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Hatta bugün de farklı ülkelerden yabancı bilim adamlarının getirilmesi konusunun tartışılmasının faydalı olabileceği söylenebilir.

Bazı ülkelerde örnekleri görüldüğü üzere, Türkiye’de de bütün coğrafyacıları kapsayacak genişlikte, alfabetik bir sırada ve ansiklopedik bir şekilde biyografik bir çalışmanın yapılması gerekmektedir. Bu çok büyük boyutlu çalışmanın geniş bir ekiple veya Türk Coğrafya Kurumu bünyesinde oluşturulacak bir grupla yürütülmesinde faydalar vardır. Çünkü ülkemizde gerek coğrafyacı sayısı ve gerekse coğrafi çalışmalar sayısal bakımdan önemli değerlere ulaşmıştır. Konuyla ilgili genellikle literatürü kapsayan tez veya makale şeklinde bazı münferit çalışmalar yapılmış olmakla birlikte bunlar oldukça yetersiz durumdadır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri:

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

- **BOA., İ. DÜİT.,** 54/77 (10. Ş. 1335/1 Haziran 1917).
- **BOA.,MF. MKT.,** 1227/40, (21. Ş. 1335/12 Haziran 1917).
- **BOA., MF. MKT.,** 1219/47, (05. Z. 1334/3 Ekim 1916).
- **BOA., MF. MKT.,** 1229/30, (22. Za. 1335/9 Eylül 1917).
- **BOA., DH.İ.UM.EK.,** 38/100, (4. Z. 1335/2 Ekim 1916).
- **BOA., DH.EUM.SSM.,** 61/32, (12. L. 1336/21 Temmuz 1918)
- **BOA., DH.İ.UM.EK.,** 54/74, (20. L. 1337/19 Temmuz 1919).
- **BOA, MF. MKT.,** 1225/56, (29.C. 1335/13 Nisan 1917).

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

- **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi,** fk.30..18.1.2, yn.24.81..5., s.12063, dn.138-36,(23/12/1931).
- **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi,** fk.30..10.0.0, yn.202.377..9., dn.24317, (21/3/1932).
- **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi,** fk.30..18.1.2, yn.85.101..9., s. 99782, d.242-222, (3/12/1938).

Basılı Eserler

- AKYOL, İbrahim Hakkı, “Tanzimat Devrinde Bizde Coğrafya ve Jeoloji”, **Tanzimatın 100. Yıldönümü Kitabı**, İstanbul 1940, s. 513-571.
- AKYOL, İbrahim Hakkı, “Son Yarım Asırda Türkiye’de Coğrafya”, **Türk Coğrafya Dergisi**, s.I, Ankara 1943a, s. 3-15.

- AKYOL, İbrahim Hakkı, “Son Yarım Asırda Türkiye’de Coğrafya”, **Türk Coğrafya Dergisi**, s.II, Ankara 1943b, s. 121-136.
- AKYOL, İbrahim Hakkı, “Son Yarım Asırda Türkiye’de Coğrafya”, **Türk Coğrafya Dergisi**, s.III-IV, Ankara 1943c, s. 247-276.
- AKYOL, İbrahim Hakkı, “Ölümlerinin Yıldönümü Münasebetiyle: Müderris Faik Sabri Duran ve Profesör Ernest Chaput”, **Türk Coğrafya Dergisi**, s.V-VI, Ankara 1944, s. 143-152.
- ALAGÖZ, Cemal Arif, “Türk Coğrafya Ailesinin Kayıpları: Profesör Théodore Lefebvre”, **Türk Coğrafya Dergisi**, s.XI-XII, Ankara 1949, s. 147-148.
- ANTOÏNE, Perrier, “Théodore Lefebvre (1889-1943)”, *Annales de Géographie*, t.56/304, Paris 1947, p. 309.
- ARDA, Ali Macit, “Bizde Coğrafya: Profesör E. Chaput’ın Ölümünün Yıldönümü Münasebetiyle”, **Barış Dünyası**, n.16, İstanbul 1944, s. 13 ve 15.
- ARDA, Ali Macit, “İbrahim Hakkı Akyol Coğrafya Ailesinin Büyük Kaybı”, **Türk Coğrafya Dergisi**, s.13-14, İstanbul 1955, s. 1-2.
- ARDEL, Ahmet, “Ord. Prof. Dr. İbrahim Hakkı Akyol, Hayatı ve Eserleri”, **Tedrisat Mecmuası**, s.11, İstanbul 1952, s. 33-38.
- ARDEL, Ahmet, “Cumhuriyetin 50.nci Yılında Türkiye’nin Beşeri ve İktisadi Coğrafyasına Bir Bakış”, **Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan**, Ankara 1973, s. 59-70.
- AYNİ, Mehmet Ali, **Darülfünun Tarihi** (haz. A. Kazancıgil), İstanbul 2007.
- BİLGİN, Turgut, “The Publications of the Staff of the Geographical Institute of the University of Istanbul”, **Review of the Geographical Institute of the University of Istanbul**, n.7, İstanbul 1961, pp. 98-127.

Türkiye Coğrafyasına Katkıda Bulunan Yabancı Bilim Adamları: E. Obst, Th. Lefebvre ve E. Chaput

- BİLGİN, Turgut, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Faaliyeti (1950-1960)**, İstanbul 1961.
- **Birinci Coğrafya Kongresi (6-21 Haziran 1941): Raporlar, Müzakereler, Kararlar**, Ankara 1941.
- **Bulletin de la Société Préhistorique Française**, t.40/10-12, Paris 1943, p. 220.
- CHABOT, Georges, “Lefebvre (Théodore)- La Vie Rurale en Pévèle”, **Annales de Géographie**, v.23, Paris 1914, pp. 144-196.
- “Chaput Ernest (1880-1943)”, **Türk Ansiklopedisi**, c. X, Ankara 1960, s. 356.
- CHAPUT, Germaine, (Edit), **Ernest Chaput (1882-1943)**, Dijon 1944.
- CHAPUT, Ernest, **Türkiye’de Jeolojik ve Jeomorfojenik Tetkik Seyahatları** (çev. A. Tanoğlu), İstanbul 1976.
- DARKOT, Besim, “Türkiye Coğrafyasının Kuruluşuna Bir Bakış”, **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, s. 1, İstanbul 1951, s. 59-62.
- DEMANGEON, Albert, “Les Modes de Vie dans les Pyrénées Atlantiques Orientales, d’après le Livre de Mr. Th. Lefebvre”, **Annales de Géographie**, t. 43/242, Paris 1934, s. 193-196.
- DÖLEN, Emre, “II. Meşrutiyet Döneminde Darülfünun”, **Osmanlı Bilimi Araştırmaları**, c.10/1, İstanbul 2008, s. 1-46.
- DÖLEN, Emre, **Türkiye Üniversite Tarihi 1: Osmanlı Döneminde Darülfünun (1863-1922)**, İstanbul 2009.
- DÖLEN, Emre, **Türkiye Üniversite Tarihi 2: Cumhuriyet Döneminde Osmanlı Darülfünunu (1922-1933)**, İstanbul 2010.

- EKİNCİ, Deniz, Ana Çizgileriyle Türkiye’de Coğrafya Biliminin Tarihi: Dönemler ve Özellikleri, **Tarih Dergisi**, s. 42, İstanbul 2005, s. 249-264.
- ERİNÇ, Sırrı, **Elli Yılda Coğrafya**, Ankara 1973.
- ERİNÇ, Sırrı, Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Coğrafyası, **Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan**, İstanbul 1973, s. 113-168.
- ERİNÇ, Sırrı, “Ord. Prof. Dr. Ahmet Ardel: Türk Coğrafyasına Katkıları”, **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, s. 23, İstanbul 1980, s. 111-122.
- ERİNÇ, Sırrı, “Chaput (Ernest),” **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, c. IV, İstanbul 1986, s. 2322.
- ERİNÇ, Sırrı, “Ord. Prof. Dr. M. Besim Darkot Anısına (1903-1990)”, **İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülten**, s. 7, İstanbul 1991, s. 1-3.
- GENCER, Ali İhsan, ARSLAN, Ali, **İstanbul Darülfünun Edebiyat Fakültesi Tarihçesi ve İlk Meclis Zabıtları**, İstanbul 2004.
- GÜRSOY, Cevat Rüştü, “Cumhuriyetimizin 50. Yılında Coğrafya ve Türk Coğrafya Kurumu”, **Türk Coğrafya Dergisi**, s. 26 (Cumhuriyetimizin 50. Yıl Özel Sayısı), İstanbul 1973-1974, s. 1-3.
- GÜRSOY, Cevat Rüştü, “Türk Coğrafya Kurumu Toplantı ve Gezileri”, **Türk Coğrafya Dergisi**, s. 26 (Cumhuriyetimizin 50. Yıl Özel Sayısı), İstanbul 1973-1974, s.153-169.
- HÜTTEROTH, Wolf Dieter, “Cumhuriyet Döneminde Coğrafya Biliminin Gelişmesine Dışarıdan Bir Bakış”, **Ata Dergisi**, s. 2, Konya, 1992, s. 21-28.
- İHSANOĞLU, Ekmeleddin, **Darülfünun: Osmanlı’da Kültürel Modernleşmenin Odağı**, c. I, İstanbul 2010.

Türkiye Coğrafyasına Katkıda Bulunan Yabancı Bilim Adamları: E. Obst, Th. Lefebvre ve E. Chaput

- KADIOĞLU, Sevtap, “Walther Penck’in Türkiye’deki Çalışmaları”, **İstanbul Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Yerbilimleri Dergisi**, c. 20/1, İstanbul 2007, s. 1-18.
- KAYSER, Kurt, “Erich Obst zum 65. Geburtstag, Landschaft und Land, der Forschungsgegenstand der Geographie: Festschrift Erich Obst zum 65. Geburtstag”, **Verlag des Amtes für Landeskunde**, Remagen 1951, s. 5-15.
- KREİSER, Klaus, “Geographie und Patriotismus, Zur Lage der Geowissenschaften am Istanbuler Dârülfünûn unter dem jungtürkischen Regime (1908-1918)”, **Hommes et Terres d’Islam, Mélanges Offerts à Xavier de Planhol** (Edit. D. Balland), t. I, Téhéran 2000, s. 71-87.
- KURTER, Ajun, “Sırrı Erinç’in Öyküsü”, **İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülten**, s. 2, İstanbul 1985, s. 3-10.
- LAHN, Erwin, “Türkiye Jeolojik Bibliyografyası”, **Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni**, c.I/2, Ankara 1948, s.96-135.
- OBST, Erich, **Boğazlar (İstanbul-Çanakkale) Mintıkası İklimi** (Çev. M. Niyazi), İstanbul 1932.
- “Ord. Prof. Hamit N. Pamir’in 50nci Meslek Yılı Jübilesi” **Türkiye Jeoloji Bülteni**, s.10/1-2, Ankara 1966, s.1-23.
- PLANHOL, Xavier de, “Ernest Chaput (1880-1943)”, **Travaux et Mémoires de l’Académie des Sciences d’Outre-Mer**, v.VII, Paris 1986, s. 114.
- RENÉ, Musset, “Recherches sur les Terrasses Alluviales de la Loire et de ses Principaux Affluents (Thèse de Doctorat ès Sciences, Lyon), par E. Chaput”, **Annales de Bretagne**, v.34/2, Nantes 1919, s. 219-220.
- TUNCEL, Metin, “Türkiye’de Kent Yerleşmelerinin Tarihçesine Toplu Bir Bakış”, **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, s. 23, İstanbul 1980, s. 123-160.

- TURAN, Kemal, **Türk-Alman Eğitim İlişkilerinin Tarihi Gelişimi**, İstanbul 2000.
- TÜMERTEKİN, Erol, “Türkiye’de Beşeri Coğrafyanın Gelişmesi”, **Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar** (Edit. E. Tümertekin, F. Mansur, P. Benedict), İstanbul 1971, s. 1-16.
- TÜMERTEKİN, Erol, “Türkiye Beşeri Coğrafyasında Ord. Prof. Dr. Ali Tanoğlunun Yeri”, **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, s. 23, İstanbul 1980, s. 97-109.
- UNAT, Faik Reşit, “Memleketimizde Bir Coğrafya Cemiyeti Kurma İstekleri ve Teşebbüsleri”, **Türk Coğrafya Dergisi**, s. 1, Ankara, 1943, s. 16-22.
- UŞAKLIGİL, Halit Ziya, **Saray ve Ötesi Son Hatıralar**, c. III, İstanbul 1942.
- YALÇINLAR, İsmail, **Strüktürel Jeomorfoloji**, c. 1, İstanbul 1985.
- YALÇINLAR, İsmail, “Profesör Cemal Arif Alagöz (1902-1991) Hayatı ve Mesleki Çalışmaları”, **Türk Coğrafya Dergisi**, s. 28, İstanbul 1993, s. 1-15.

İnternet Sayfaları

- [Http://www.sha.univ-poitiers.fr/geo/spip.php?article](http://www.sha.univ-poitiers.fr/geo/spip.php?article) (Erişim tarihi: 12.07.2012).
- [Http://www.geschichte-projekte-hannover.de/kolonialismus/personen_obst.html](http://www.geschichte-projekte-hannover.de/kolonialismus/personen_obst.html) (Erişim tarihi 21.09.2012).
- [Http://www.wikipedia.org/wiki/Erich_Obst](http://www.wikipedia.org/wiki/Erich_Obst) (Erişim tarihi: 12.07.2012).